NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXX. ÉVFOLYAM. 1909. JUNIUS. VI. FÜZET.

A POLGÁRISKOLAI TANÍTÓNŐKÉPZÉS RENDEZÉSE.

A polgáriskolai tanítók és tanítónők képzése céljából felállított két intézet szervezetében egymáshoz hasonló, a tanulmányi és vizsgálati követelmények mindakét intézet jelöltjeire nézve azonosak.

És mégis nagy különbség van a kettő között, megfelelően annak a különbségnek, mely a polgári fiú- és leányiskolák között nemcsak céljuk tekintetében, hanem mostani helyzetük tekintetében is fennáll.

A polgári fiúiskolák intézménye nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket; reformálásának szükséges voltát csaknem minden érdekelt fél belátja. Hogy mi lesz belőle, az egységes középiskolának alsó tagozatává teszik-e, vagy kibővítik-e hétosztályú harmadik középiskolává, az még a jövőnek a kérdése.

Más a polgári leányiskolának a helyzete. Ez a valóban szükségletet pótló iskola most kapott új tantervet s így előreláthatólag egyhamar nem is fog megváltozni. Minthogy létszámra nézve a középfokú iskolák között a legtekintélyesebb, minthogy állami tanítónőképző-intézete most van átszervezés alatt, minthogy végre negyven évi fennállása alatt elég alkalom volt tapasztalatok gyűjtésére, itt az ideje annak, hogy a tanítónőképzőnek és a polgári leányiskolának működését és jelenlegi helyzetét egybevetve okulás és javítás céljából megállapítsuk a tanítónőképzés terén mutatkozó hiányokat és bajokat.

Ezen bajok közül elsősorban említem a *tanítónőfölösleget* és a *tanítónőhiányt.*

A tanítónőkben való *túltermelés,* mely a népiskolai tanító-

nőkre nézve már-már közmondásossá válik, néhány év óta a polgáriskolai tanítónőkre nézve is kellemetlenné kezd válni, amennyiben az Erzsébet-nőiskolában képesített tanítónők évről-évre nehezebben és ritkábban jutnak álláshoz.

De eléggé gyakran hangoztatják a *tanítónőhiányt* is, azt t. i., hogy a polgári leányiskolák egyes tárgyaira nézve nincs elég tanítónő. Így állandó a panasz, hogy a rajzra, a kézimunkára és az énekre nincsen szakképzett tanítónő, hogy ezeket a tárgyakat olyanok tanítják, akik tulajdonképen *más tárgyakra* vannak képesítve.

Ezekből világos, hogy a tanítónők szakonkint nem oszlanak el olyan arányban, mint ahogyan ezt a gyakorlati szükséglet megkívánná.

Vajjon mi ennek az oka? Talán az, hogy a jelöltek bizonyos tárgyaktól, szakoktól, vagy szakcsoportoktól tartózkodnának? Hogy pl. a rajztól, a kézimunkától vagy az éneklől idegenkednének?

Ezt nehéz volna bebizonyítani. Nagyon sok leánynak van tehetsége és hajlandósága a művészeti tárgyakhoz; a képzőművészeti főiskolának rajztanítónői tanfolyamába mindig jóval többen jelentkeznek fölvételre, mint ahányan fölvehetők, zenetanulással tudvalevőleg a legtöbb leány iskolai tanúlmányain kívül is foglalkozik, nagyrészük pedig megfelelő hivatottsággal, de éppen olyan szívesen foglalkoznak a női kézimunkákkal is.

Hogy az említett aránytalanság okait megtudjuk, vissza kell tekintenünk a polgáriskolai tanítónőképzésnek múltjára.

Mikor negyven évvel ezelőtt életbelépett a polgáriskoláknak intézménye, a magas kormány szükségesnek látta, hogy az új iskolatipusok tanerőinek magasabb és szakszerű kiképzésére is állítson intézeteket. Így jött létre a férfiak számára az I. ker. (győri-úti) áll. tanítóképző fölé, a nők számára a budai, illetve a VI. ker. (Andrássy-úti) tanítónőképző fölé emelt tanfolyam.

Míg a férfitanítóképző (Pedagógium) eleinte a polgári fiúiskolák minden tárgyára nézve gondoskodott a tanárok képzéséről, addig az Andrássy-úti intézet, a mostani Erzsébet nőiskola

csak a tudományos irányú tárgyak tanítónőinek képzésére szorítkozott. Akkoriban a nők munkaképességére nézve a vélemények még homályosak lévén, azt hitték, hogy ez az intézet az összes igényeket ki fogja elégíteni, hogy a végzett tanítónők nemcsak a tudományos irányú tárgyakban bírnak elegendő jártassággal, hanem képesek lesznek idegen nyelvek tanítására s eltanítják szükség esetén a kézimunkát és az éneket is.

Egyébként ha ezen szakokra nézve tanfolyam nem állott is fenn, a vizsgálati szabályzat elejétől fogva gondoskodott az idegen nyelvi és a kézimunkatanítónői képesítő vizsgálatokról.

A rajztanítónőképzéssel nem kellett törődni, mert az intézettel egyidejűleg létesült az «Orsz. mintarajztanoda és rajztanárképezde», amely rajztanítónők számára is nyújtott tanfolyamot.

A polgáriskolai tanítónőképző tehát nem volt teljes, amennyiben nem gondoskodott a polgári leányiskolák *összes* tárgyaira nézve tanítónők képzéséről.

Belátta ezt az akkori igazgatóság és a tanári testület is és már a 80-as években javaslatot tettek az intézet kibővítésére vonatkozólag. De részben azért, mert a rajztanárképző, a zeneakadémia és a nőipariskola fölállításával a művészeti és ipari szakcsoportok létesítése fölöslegesnek látszott, részben azért, mivel a kiváló tanítónőjelölteknek felsőbb leányiskolai és elemi tanítónőképzőintézeti tanítónőkké való továbbképzése s az igazgatói adminisztrativ teendőkbe való bevezetése vált szükségessé, harmadszor pedig azért, mert az akkori ismételten kibővített épület újabb osztályok elhelyezésére nem volt alkalmas, az intézménynek javasolt kiegészítése elmaradt.

Ebből az is kitűnik, hogy a polgári leányiskolai tanítónők képzésében az áll. polgáriskolai tanítónőképzőn kívül közreműködött az orsz. rajztanárképző, az orsz. zeneakadémia és az orsz. nőipariskola. Ha ehhez még hozzátesszük, hogy öt róm. kath. zárdaiskolában nyitottak polgárisk. tanítónőképző tanfolyamot, akkor megállapíthatjuk, hogy a *polgárisk. tanítónőknek képzése öt különféle intézet között oszlik meg.*

Itt mindenekelőtt az a kérdés merül fel, hogy a tanítónőképzésnek ez a szereposztása tervszerű-e? Megvan-e az ötféle intézet között a szükséges szervi kapcsolat?

Az állami polgáriskolai tanítónőképzés az évek során arra a meggyőződésre jutott, hogy az eleinte kitűzött sokféle célt elérni nem lehet; ezért a mellékcélokat elhagyva, a tudományos irányú szakképzés mélyítésére helyezett nagyobb súlyt, egyszersmind kiváló növendékeit felsőbb leányiskolai és el. tanítónőképzőintézeti tanárokká képezi tovább.

Lassankint azonban kitűnik, hogy a képzés színvonalának ez az emelése a tanítónőknek állás betöltésekor nem biztosít előnyt s gyakran épen az állami képzőnek jelöltjei nem jutnak kenyérhez. A tanítónőképzőknek ezen versenyének az a következménye, hogy az állami tanítónőképzőben a szakcsoportoknak a tanulmányok mélyítése céljából tervezett megosztásával szemben az alkalmaztatási lehetőségeknek fokozása céljából ismét az az óhajtás merül föl, hogy *mellékképesítések megszerzése* (tornára, énekre vagy kézimunkára) megkönnyíttessék.

Míg az állami polgáriskolai tanítónőképző intézet egyenesen a címében is kifejezett célból létesült, addig a *rajztanítónői tanfolyam* a képzőművészeti főiskolának csak alárendelt része, függeléke. Ez a főiskola elsősorban természetesen a tanítás *művészeti színvonalának* emelésére törekszik s a polgári leányiskola speciális igényeit alig veheti figyelembe.

A rajztanítónői tanfolyam létesítésekor a jelöltek részére négyévi, kizárólagosan a rajzművészeteknek szánt tanulmányidőt állapított meg, de nem vette figyelembe azt, hogy az a tanítónő, aki csupán rajztanításra szerzett képesítést, tanítónői alkalmazásra rendes körülmények között nem számíthat, mert a rajzóráknak összes száma a polgári leányiskola négy osztályában csak nyolc. Mit ér tehát a rajztanítónőknek a szakszerű művészeti kiképzés, ha nem tud állásba jutni? A tények is azt bizonyítják, hogy a rajztanítónőképzés ebben az irányban elhibázott. A legtöbb polgári leányiskolában, 234-ben, az összes polgári leányiskolák 84%-ában *nem* képesített rajztanítónő

(rajztanár) tanítja a rajzot, hanem olyanok, akik *más* tárgyak tanítására szereztek képesítést,* röviden *ennyi iskolában kontárok* tanítják a rajzot.

A rajztanítónői tanfolyam tehát mostani szervezetében nem teljesítheti feladatát, elsősorban azért nem, mert nincs tekintettel a tanítónőnek munkakörére.

Az *énekre* a polgári leányiskolában összesen heti öt óra van megállapítva; ez a néhány óra meg sem közelíti a tanítónőre kötelezett heti óraszámot, ezért az énektanítónői képesítés egymagában tanítónői állásra nem jogosít, de jó szolgálatot tehet a teljes szakcsoportra képesített tanítónőknek, amennyiben alkalmaztatásuk lehetőségeit fokozza, ha mint jelenleg a tornaképesítés, a rendes tanulmányok mellett is elvégezhető.

A jövőben azonban csak kétévi tanfolyamnak az orsz. zeneakadémián való elvégzése után lehet énektanítónői vizsgálatot tenni. Mi lesz ennek a következménye? Az, hogy a polgáriskolai tanítónőképzőnek jelöltjei ezt a képesítést nem szerezhetik meg, a kétévi kurzuson kiképzettek pedig nem juthatnak a polgáriskolákba. Tehát az énektanítás is avatatlan kezekben marad, szóval a kontárkodás ezen a téren is úgy mint eddig és ahogyan az a rajztanítás terén történik, ezentúl is hivatalos megerősítésben fog részesülni.

Hogyan áll a *kézimunkatanítónők* ügye? Egy cseppet sem jobban, sőt még kedvezőtlenebbül, mert a nőipariskola, amelyben a jelöltek szakképzésüket nyerik, szintén nem tanítónőképző, hanem a kereskedelmi miniszter hatásköre alá tartozó ipari szakiskola, melynek első célja versenyképes munkásnők kiképzése. A jelölteknek ipari szakképzettségében kételkedni nincs okunk, de a tanítónői készséget ez az intézet nem adhatja meg.

Csak röviden érintem azt, hogy milyen nehéz a helyzete annak a jelöltnek, aki éveken át, leendő munkásnők között, csupán kézimunkákkal foglalkozva, egyszer csak vizsgálatot tartozik tenni bölcseleti előtanból, pedagógiából és magyar irodalom-

* L. a N. Nőnevelés f. é. I., II. füzetét «Rajztanárhiány» c. a.

ból; de ennél még súlyosabb az, hogy a sok nehézség után olyan oklevél birtokába jut, amely éppen úgy, mint a rajztanitónői és az énektanitónői oklevél, *magában nem jogosít rendes tanitónői állás betöltésére.*

Az eredmény itt is az, hogy az okleveles kézimunkatanitónők nem jutnak állásba, a kézimunkát pedig a polgári leányiskolákban szintén avatatlanok tanitják.

Erősen hiszem, hogy az ilyen irányban folytatott kutatás a rajztanitásra vonatkozónál még szomorúbb állapotot tárna fel.

Látjuk az eddigiekből, hogy *a rajzra, az énekre és kézimunkatanitásra való mostani képzés és képesítés nem felel meg a célnak.* Ha már most áttekintjük és összehasonlítjuk az összes polgáriskolai tanitónőképzést, közös elvet, a közös célhoz való alkalmazkodást, tervszerűséget a szereposztásban sehol nem találunk.

Most kezdődött meg az állami polgáriskolai tanitónőképzőnek átszervezése főiskolává. Ez az átszervezés a tudományos szakképzés színvonalának emelését célozza és vele jár a túlságosan széles szakcsoportoknak megszorítása, illetve kettéosztása. Itt volna tehát az ideje annak, hogy a közel negyven évi tapasztalások eredményét felhasználva, a polgáriskolai tanitóképzés és a leányiskolai tanitás hiányain segitsünk.

Az átszervezés és kiegészités előtt azzal a kérdéssel kell tisztába jönnünk, hogy *szükséges-e a polgári leányiskola minden tárgyára nézve tanitónői képesítés?*

Szokás még tanügyi körökben is a tárgyakat bizonyos rangsorba állitani s egyeseket — eléggé helytelenül — lebecsülni. Sokan azt hiszik, hogy némely tárgy tanitásához nem is kell képesités.

Ezekkel szemben áll azoknak a szakembereknek a tábora, akik a polgári iskolák szervezetét nem ismerve, egy-egy tárgyra 3—4 évi külön szakképzést szeretnének kitűzni.

Az arany középút bizonyára a két véglet között halad. Kétségtelen, hogy a négyosztályú leányiskolában való tanitás

hoz nem kell annyi szaktudás, amennyi a nyolcosztályú középiskolában szükséges.

A polgári leányiskolák számára olyan tanítónőket kell kiképezni, akiknek tanítónői munkakörét képesítésüknek tárgyköre biztosítja, mert különben az a képtelen állapot fog továbbra is fennállani, hogy az egyoldalúan, csak egy szakra képesített tanítónők nem juthatnak állásba és a magas kormány kénytelen hozzájárulni ahhoz, hogy a tanítónőknek egy tekintélyes serege egész életén át olyan tárgyat tanítson, amelyre nincs elkészülve, *egész életén át kontárkodjék.*

De éppen a nagy áldozatok árán létesített polgáriskolai tanítónőképzőnek, valamint a szakiskolák keretében életbeléptetett tanfolyamoknak fennállása bizonyítja, hogy a szakszerű kiképzésnek szükséges voltát illetékes helyen is belátják s így nyugodtan kimondhatjuk, hogy a *polgári leányiskola minden tárgyának tanításához kell szakképzettség.*

Ennek az igazságát elismerve, könnyű lesz azt is belátni, hogy szükséges oly intézménynek létesítése, amely a tanítás minden tárgyára nézve a szakképzést megadja; minthogy a felsorolt külön tanfolyamok és szakiskolák erre nem voltak és nem is lesznek alkalmasak, szükségesnek mutatkozik az Erzsébetnőiskola állami polgáriskolai tanítónőképző-intézetnek ilyen célból való kiegészítése.

Ezzel együtt járna egy olyan rendeletnek a kiadása, mely szerint minden tanítónő csak azt a tárgyat taníthassa, amelyre képesítést szerzett. Ez lassankint véget vetne annak a sajnálatos állapotnak, amelyet fönnebb kontárkodásnak neveztem.

Nem tartanám föltétlenül szükségesnek azt, hogy a polgáriskolai tanítónőképzésnek minden tárgyra nézve egy központban, egy intézetben kell történnie, sőt több szempontból pártolnám a különböző irányú intézeteknek ezen célból való közreműködését.

Csakhogy ez a közös célra való közreműködés — közel 40 évi tapasztalás bizonyítja — különböző célú intézményekkel el nem érhető, mert a közös célnak nem rendelhetik a magukét alá s a tanítónői arravalóságra való kiművelés csakis az

erre a célra létesített intézetnek lehet első célja; a többi intézetek csak a szorosabban vett szakbeli jártasságot adják meg, de a saját érdekeik kockáztatása nélkül nem adhatnak helyet a polgári leányiskolák igényeinek.

Így pl. a rajztanárképző, hogy tanítónőjelöltjeinek alkalmaztatását lehetővé tegye, kénytelen lenne tanulmányidejüket megrövidítve és megosztva, egy ugyanazon idő alatt megszerezhető másik szaknak elvégzésére időt engedni; ez egyenlő volna a képzés művészeti színvonalának tetemes leszállításával, amitől az intézet vezetősége érthető okokból idegenkedik. Hasonló a helyzet a zeneakadémián és a nőipariskolában.

Mindezekből következik, hogy az állami polgáriskolai tanítónőképző bővíttessék ki annyira, hogy a polgári leányiskoláknak minden tárgyára képezzen tanítónőket.

A mostan fennálló tudományos irányú szakcsoportok mellett — ezek érintése nélkül — felállítandó még egy szakcsoport, mely a rajzra és a női kézimunkára képezne tanítónőket. Hogy miért kell ezt a két szakot csoporttá egyesíteni, az a fentebbiekből is kitűnik, de már ismételten elmondottam.

Eszerint az állami polgáriskolai tanítónőképzőben, amelynek eddig fennálló két szakcsoportja: a nyelv- és történettudományi, továbbá a mennyiségtan-természettudományi szakcsoport a jövőben négy csoportra oszolnék, a következő öt szakcsoportból állana:

a) magyar nyelv- és történettudományi, *b)* idegen nyelvi, *c)* természetrajz, földrajz, chemia, *d)* mennyiségtan, fizika, *e)* rajz és kézimunka.

A *tornaszak* mint mellékszak (nem csoport) továbbra is fennállana s ezt tetszés szerint bármely szakcsoportbeli jelölt elvégezhetné. Ilyen mellékszaknak szánnám az *énektanítónői* képesítést is, amelyre az öt szakcsoport jelöltjei közül azok képeztetnének ki, akik bizonyos mértékű zenei képzettséggel, hajlammal és arravalósággal máris bírnak s akiket heti néhány órára kiterjedő képzéssel lehetne a polgári leányiskolai énektanítónői képesítő vizsgálatra előkészíteni.

Az intézetben fennálló továbbképző tanfolyamot az ötödik szakcsoport szintén nem érintené. Ezen csoportra nézve az elemi képzőintézeti és felsőbb leányiskolai tanárrá való továbbképzés* úgy történhetnék, hogy az erre kijelölt kiváló tanítónők 1—2 évig a képzőművészeti főiskolában és az iparművészeti iskolában folytatnák tanulmányaikat, esetleg egyes előadásokat hallgatnának az egyetemen.**

Valószínű, hogy a tanítónőképzésnek ez a kibővítése kiszorítaná az Erzsébet-nőiskolában most fennálló s bennlakással összekötött felsőbb leányiskolát. De ez úgysem lényeges tartozéka a tanítóképzőnek és a gyakorló iskola céljának jobban megfelelne egy polgári leányiskola, a nevelőintézet pedig más épületben volna elhelyezhető.

Az Erzsébet-nőiskola tehát elsősorban képezzen ki, még pedig minden tárgyra polgáriskolai tanítónőket, másodsorban vezesse a kiváló jelölteknek felsőbb leányiskolai és elemi tanítónőképzőintézeti tanárokká való továbbképzését.

Budapest, 1909 ápr. 28.

Hollós Károly.

* A felsőbb leányiskolákban és a tanítónőképzőkben szintén csak oly női tanárok alkalmazhatók, akik a kézimunkatanításra is képesítéssel bírnak.

** Illetékes helyről nyert értesülés szerint az utóbbi hetekben lépések történtek arra nézve, hogy a Képzőművészeti Főiskolában fennálló rajztanítónői tanfolyam növendékei heti három délutánon át a Nőipariskolát látogatva, a női kézimunkákban oly fokú jártasságot szerezhessenek, hogy rajztanítónői képesítésüket a kézimunkatanítónői képesítéssel egészíthessék ki. Ezzel az öt szakcsoport kérdése talán a legjobb megoldást nyerné.

SHAKESPEARE «MACBETH»-JE.

Minden előtt az okot óhajtom fölfedni, ami engem épen ennek a műnek tárgyalására, analizálására vezetett.

Évek óta olvasom, tanulom e tragédiát, elmélyedek mélységeibe, gondolkozom fölötte, szinte átélem, átszenvedem. És lassanként megérik bennem az előbb csak sejtett érzés, hogy aztán a meggyőződés erejével magával ragadjon: hogy a *nagyravágyás e tragédiája,* bármily megrázó erővel hat is e műben, voltaképen egészen közel van hozzánk, mindennapi emberekhez, mindnyájunk életét magába olvasztja, mindnyájan átéljük, átálmodjuk, átszenvedjük — közös sorsunk ez, lelkünknek közös története. Hisz mi más az élet, mint küzdelem a nagy vágyakkal, lelkünk *nagyravágyásával?*

«Van a léleknek egy erős szava!
A nagyravágy. A rabszolgában alszik,
Vagy szűk körében bűnné aljasul.
De vérével táplálván a szabadság
Naggyá növeszti, mint polgár erényt.
Ez költ életre minden szép, nagyot.
De hogyha túlerős, anyjára tör,
S küzd véle, míg elvérzik egyikök.»

Madách mondja ezt az «Ember tragédiájá»-ban, ahol Lucifer a nagyravágyás fegyverével akarja hatalmába ejteni az embert, hogy kiölje belőle a boldogító *érzelmet,* mely lankadástól óvja a szívet, fölemeli a már-már elbukó embert és a lelki sötétségből a világosság felé vezérli.

A nagyravágyás tragédiája a tragédiák tragédiája, mert minden más erő, ami tragikus összeütközést eredményez a

forró szenvedélyek és rideg kötelességek között, tőle származik, szorosan hozzátartozik, az ő szülötte, belőle táplálkozik.

Ha Shakespeare tragédiáit fölsoroljuk, bármily különbözők is tartalomban, hangulatban, jellemfejtésben, végezetül valamennyit egy közös forráshoz vezethetjük vissza, a nagyravágyás folyton szivárgó, rohanó, köveket görgető, akadályokat romboló sziklákat ostromló *ősforrásához,* amelyből patak lesz és folyó és végezetül mindent befoglaló, elnyelő tengerár!

Hajoljunk meg Madách nagysága előtt, aki, mikor az embernek tragédiáját megírja, a *nagyravágyás* történetét tárja elénk a maga fotytonosságában, amint világokat alakít újra meg újra, de valahányszor túlerőssé lesz, anyjára tör és elvérzik az ember, hogy főnixmadárként porából újra megéledjen s új életet kezdjen a *nagyravágyás* jegyében, az emberiség örök fejlődésének érdekében. De hódoljunk meg Shakespeare lángtelke előtt is, aki egy egyénnek egyetlen cselekedetében mulatja meg nekünk a nagyravágyás tragikumának minden nagyszerűségét és minden iszonyát.

Önkéntelenül hasonlítottam össze e két művet, szinte öntudatlanul, mind a kettő erősen él bennem és rokonvonásaik keresik lelkemben a találkozást.

Madách műve filozófiai alapon áll, amely széles, terjedelmes, beláthatatlan, szinte végtelen. Shakespeare műve bércen épült, alapja kiálló sziklaél, már messziről könnyen meglátható, de látása félelemmel tölt el.

Amaz, a Madáché *általános,* ez, a Shakespeareé *egyéni* és mégis, ha Madáchot olvasom, a nagyravágyás általános képében egyéneket érezek és ha Shakespearet tanulmányozom, az egyén nagy erejében megérzem az általánost.

Madách a nagyravágyást mint az emberiség fajfenntartó és teremtő erejét, mint *alkotó erőt* állítja elénk, Shakespeare, mint az egyéni életet *romboló szenvedélyét,* mely túlerőssé lesz, anyjára tör és lesujtja.

Madách a nagyravágyásnak mintegy *filozófiáját* adja s végül megnyugtat és kibékít — Shakespeare *pusztító viharát*

mutatja meg, megráz, meggyötör, de kibékítést nem ad, csak bűnbocsánatot.

Csaknem úgy viszonylanak egymáshoz, mint a kialakult, nyugodt, tisztult *elmélet* a zakatoló, lüktető, forrongó *élethez*.

A harc mind a két műben az emberi lélekért folyik, annak megrontását célozza — és a lélekben megy végbe.

De a küzdelmet, amely az ember, mondjuk Ádám és azt, mely egy ember, — Macbeth lelkében forr, mindkét költő csodálatos nagy művészettel kivetíti a lélekből, az életbe helyezi, a cselekvés világába s a föld és az ég harcává avatja.

Közben azonban teljesen más világokat tárnak szemünk elé.

Segítsetek
Ti elemek
Az embert nektek
Szerezni meg. —

mondja Lucifer. *Az ember* ellen az *elemek* harcolnak, a föld, a levegő, a víz, a tűz, a természet, az egész *anyagi világ* harcba indul, hogy megrontsa.

Macbethet a boszorkányok, a sorstestvérek, akik — mint Lucifer — a tagadás szellemei, szintén az *anyagi világ* erejével akarják hatalmukba ejteni, szintén a lelkét szomjazzák ördögi vággyal, mert érzik benne az istenit: de milyen *egyéni* az a bűvös, bűnös ital, amelyet számára készítenek.

Csak az ő megrontására való, csak az ő szívében keltheti életre a nagyravágyás ördögét. Mert nem mindegy az, hogy abba a varázsitalba milyen alkotó-elemek kerülnek, oly biztosan tervezett a mennyiség és minőség, hogy ha csak egy alkotórész is elmaradna, már nem volna épen Macbeth egyéniségének való. Hacaténak, a gonosz főmesterének felügyelete alatt készül a bódító, csábító ital,

Amelytől (Macbethnek) esze vész, elámul.
Magasba tör s lehull silányul,
Sorsot idéz, megvet halált
S észt, kételyt vak reményre vált.
Pedig — elbizottság vala
Mindig, ember vész-angyala.

Mindkét költőnél több ez az eljárás egyszerű szemléltetésnél és azért hat oly erősen, oly közvetetlenül. Azt az örök küzdelmet szimbolizálják és teszik tudatossá, amely mindnyájunkban megújul napról-napra a *test* és a *lélek* között. Az a küzdelem ez, mely a gigászokat fogcsikorgatva arra késztette, hogy a földnek szikláit az égre dobják föl, az eget megostromolják, mert ösztönszerű, tehetetlen félelemmel érezték, hogy úr lesz az *anyag* fölött a *szellem*.

Mindkét műben a teljes boldog harmóniából, a lélek fenségéből születik meg a diszharmónia, a vágy — a bűn.

A paradicsomi jelenetet mindnyájan ismerjük. A patak, a madár, az ember a boldogság nyelvén boldogságról énekel. Színes, fűszeres a lég, az élet. És akkor, ebben a gyermeki gőgös jólétben, elteltségben, önfeledt élvezésben, amikor a meglevő sok a lehetetlen többet szomjúhozza, ekkor sugalmazza Lucifer az embernek a *nagy vágyat* a mindentudás és a halhatatlanság után.

Ekkor tör ki Ádámból a kívánság:

Legyünk mindentudók, mint Isten!

Ekkor mondja Éva:

És örökké ifjak!

Ki ne emlékeznék hasonló pillanatra a saját lelkének történetében, mikor az összetorlódott jólét gőgös, merész, lehetetlen vágyat sugall és követeli a kielégítést. A bűn már benne van ebben az elbizakodott kívánságban, az ember sejti is, megdöbbenést érez, de nem tágít, nem nyugodhatik.

Macbeth híre szárnyra kél, hősiessége előre fut, hogy Duncan királynak rajongva mondja el, mit tett érte alattvalója. Minden az ő dicsőségét hirdeti, visszhangozza, férfierejét, bátorságát, önfeláldozását magasztalja.

A király gondokban van, hogyan jutalmazza a becsült, szeretett vezért. Szegénynek érzi királyi gazdagságát, gyengének hatalmát, csekélynek tekintélyét. És ebben a büszke, boldog érzésben — amikor királyért és hazáért életet kockáztatott, a

fenségnek ezen a legmagasabb fokán, ekkor hallja meg az erős szót, a *nagyravágyás* erős szavát.

Ekkor állja útját a három sorstestvér és üdvözli őt:

Üdv Macbeth! üdv Glaucis thanjának,
Üdv Macbeth! üdv Cawdor thanjának!
Üdv Macbeth! üdv leendő *királynak!*

Egy ily alkalmas pillanatban kimondott *erős szó* valóban útját állja az embernek és útját irányítja, de hogyha túlerős, anyjára tör s küzd véle, míg elvérzik egyikök. Macbethnek lelkében ez a szó, a nagyravágyás szava, túlerős és a küzdelem a maga végzetszerűségében irtózatos.

Hogyan fejlődik e vágy bűnné és szörnyű bünhődéssé, ez a küzdelem története. Minden izében egyéni ez.

Itt szemlélhetjük a főkülönbséget az Ádám és a Macbeth tragikuma között. Ádám a korszellem nagyravágyó törekvéseit tömöríti magában, mikor mint Farao, Miltiades, Sergiolus, Tancred, Kepler és Danton jelenik meg előttünk. Bűnössé válik ő is, túlerőssé lesz benne is a nagyravágyás szava; de nem mint *egyén* küzd és bukik, hanem *megváltozott korszellemként* saját magát dönti le, temeti el, hogy a fejlődő újnak tért hódítson és az idők végtelenségébe új kort, új eszméket, új szellemet hozzon. Innen van, hogy az emberi lélek igazi életét nem éli, hogy szenvedése nem a mi szenvedésünk, hogy lelkiismeretünk nem olvad össze az övével. Érezzük, hogy nem önmagáért van, *eszköz* a költő kezében és nem *cél*, arra szolgál, hogy az emberiség végletes és végzetes nagyravágyását *szemléltesse*, nem hogy *átélje*.

Macbeth *saját életét* éli és bár nagyravágyása óriási méreteket ölt és bűne a maga borzasztóságában *idegen* előttünk, nem tagadhatjuk meg részvétünket nagy és mély szenvedésétől, mely őt lelkünk rokonává avatja.

Alig tünnek el a sorstestvérek, még fülében visszhangzik a jóslat:

Üdv Macbeth! Cawdor thanjának;
Üdv Macbeth! leendő királynak!

már is mint *Cawdor thanját* üdvözli őt a király gyors hirnöke. Elkábítja a hír, hatalmába keríti a *vágy* és hirtelen irtózatos, nagyszerű jövőjét egész valójában föltárja előtte.

E föld fölötti intés
Rossz nem lehet; *jó* nem lehet: — Ha rossz,
Miért ad a sikerre foglalót,
Valóval kezdve? im Cawdor vagyok!
Ha jó! miért győz rajtam a kisértet,
Hogy égnek áll hajam szörnyképitől
S higgadt szivem bordáimon vadul,
Természetlen dörömböl! A való
Félelminél a képzelt rém nagyobb,
Ez eszme, melyben még a *gyilkolás* csak
Agyrém, valómat úgy megrendíti,
Hogy léterőm mind képzeletbe ful,
S előtte semmi sincs, csak ami nincs!

A gyilkolás, a bűn szörnyű gondolata az első pillanatban *agyrém*, a másodikban már régi ismerős.

Mikor a király hódoló szívvel Cawdor thanjává avatja, és túláradó jóságában közli vele, hogy otthonában meglátogatja, ezt is a sors intésének, parancsoló akaratának tekinti és hallja, újra hallja a jóslatot:

Üdv Macbeth! leendő nagy királynak!

Még királya előtt áll, mikor így tör ki lelke indulatja:

Bujj el csillag világa!
Ne láss be vágyam mély, sötét titkába!
Zárulj be szem! hagyd rá — amíg a kéz
Elvégzi azt, mit szem borzadva néz.

A sorstestvérek munkáját Lady Macbeth folytatja és tetőzi be. E nagyravágyó, gonosz asszony szinte erőszakosan uralkodik Macbeth lelke fölött; belőle hiányzik az ember, a halandó kiengesztelő vonása, ő minden lelki fájdalom nélkül követi el a bűnt. Szánalmat nem ébreszt, még borzasztó büntetése is később inkább csak rémületet kelt. *Nem tragikus, bűnös lélek ő!* Olyan valóban, mintha sorstestvérek egyike volna, akik örömüket lelik

az emberi lélek romlásában. Mily irtózatos, ahogyan a gyilkosságra készül:

Jőjjetek halálos eszmék
Őrlelkei! forgassatok ki most
Nememből s töltsetek tetőtől talpig,
Csordultig ádáz indulattal engem!
Vérem tegyétek sűrűvé — a gyáva
Kétség utát zárjátok el; nehogy
A természet sugallma megtalálja
Rendítni bősz határzatom — s egyensúlyt
Tartson közötte és a kivitel közt.
Nőemlőimre jertek s szivjatok
Epét tejemből, gyilkos szellemek,
Láthatlanul bárhol leskődtök a
Bűnalkalomra! Jöszte, sűrű éj,
Burkold magad pokol füstjébe, hogy
Késem ne lássa a sebet, mit üt,
S a vaksötétség kárpitán az ég
Se lásson át, hogy rám kiáltson: Állj meg!

De hol van olyan vaksötét kárpit, amelyen az ég át nem lát? Folyik a lakoma, melyet Duncan király tiszteletére rendez Macbeth. De ő nem élvezi, lelkében már megindul a bűnvád, pedig a tett még elkövetve sincs. Elűzi a vendéglátó asztal mellől a kínos gond, mely folyton az előtte álló véres tett okait kutatja és következményeit mérlegeli.

Ha végrehajtva azzal vége volna:
Jó volna gyorsan végrehajtani.
Ha gyilkom a következéseket
Fölgombolyítni birná s hálójában
Fogná még a sikert, — ha egy csapással
Végezve volna minden itt; csak itt,
E földi partnak zátonyán: — a túlsót
Könnyen veszem, De ily esetbe' már
Itt ér el az itélet: mert alig
Adók a véres leckét, visszavág
A tanító fejére.

Átérti cselekedete egész alávalóságát. Jótevőjét akarja megfosztani életétől, aki gyanútlan, mert hisz rokon és barát házában időzik és akinek

erényei
Mint trombita-nyelvű angyalok, bosszút
S elkárhozást kiáltnak gyilkosára!

S az ok?

Nincs semmi sarkantyum — e szándokot
Sürgetni: mint a *nagyravágy!*

E gondok megállítják; — de rossz szelleme Lady Macbeth képében követeli tőle a *tettet.* Ez a nő mindig merészebbé lesz, lángra gyújtja őt a pokol tüze, ég a nagyravágy a tekintetében és az akaratában.

Macbeth már látja a véres tőrt a levegőben, mely markolatját kínálja és vezeti őt a király hálószobája felé.

Megöli a királyt!

És ebben a borzasztó percben, a bűntudat első világos pillanatában, amikor fogvacogva számol be a részletekről, már ekkor érzi, hogy a királlyal együtt a saját lelke nyugalmát is megölte.

Úgy rémlett nekem — mondja —, hogy
Egy hang kiálta: «Ne aludjatok!
Macbeth az álmot meggyilkolja!» —
Az ártatlan álmot; az álmot, mely a gond
Kuszált szövedékét kibontja; mely
Minden nap éltének halála, — búk
Fürdője; sebzett szivek balzsama
A nagy természet másodétsora,
Főtápszerünk az élet lakomáján
A hang mindenkinek
Csak azt kiáltá: «Ne aludjatok!»
Glámius megölte az álmot s azért
Cawdor nem alhatik többé soha!
Macbeth nem alhatik többé soha!

Lehet-e ennél borzasztóbb szenvedés és büntetés? Élni, örökké élni, létezni egy bűntudat hatalmában és ettől soha meg nem szabadulni, el nem jutni a jótékony álom boldog öntudatlanságába!

Ott áll a megölt király ravatalánál. Ő ölte meg! És úgy érzi, hogy

E pillanattól semmi sincs *való*,
Minden csak álság; kegy, jó hír: halott!
Az élet szinbora lefejtve, csak
Seprő maradt a pinceür dicséül.

Megirigyli a halott nyugalmát.

Jobb a halottal lenni, — kit
Csakhogy magunknak nyugalmat szerezzünk,
Nyugonni küldénk, mint e lelki kín-
Padon vergődni folyvást!

Lelke bezárva, börtönözve, fékezve, gúzsba kötve gond és félelem között görnyed folytonosan.

Aztán megkezdi az irtózatos harcot azért, hogy biztosságban bírhassa a hatalmat.

«Ez lenni, *semmi* még,
De bizton lenni ez!»

Megöli a királytőrző két kamarást és elhiszik neki, hogy első borzasztó gyanújának háborúságában tette, hogy hűsége, ragaszkodása, sértett vendéglátó szent joga nyomta öntudatlanul kezébe a bosszúálló tőröket.

«Forró szerelme túllobogta esze lassú tüzét.»

Elhiszik neki azt is, hogy a királyfiak azért menekültek el, mert bűnösök, részesek atyjuk megölésében, nem győzték kivárni természetes halálát.

Látszólag semmi sem hat zavarólag. Hiába félt hát attól, hogy a véres lecke visszavág a tanító fejére, senki sem gyanakszik, nem tölti ki bosszúját a gyilkoson. A földi igazságszolgáltatás hallgat. A hatalom, a korona, a tekintély, a királyi fény, minden az övék.

De a hatalom élvezése késik!

A koronát hízelgés árjában kényszerülnek mosogatni és arcukat a szív álarcába temetik. Macbethnek folyton fülébe cseng, hogy a sorstestvérek Banquot, a másik győztes vezért, *királyi sarj atyjául üdvözölték.*

Gyötri a gond, a kétség, hogy nem az ő fia örökli a hatalmat, hogy koronája meddő, királyi pálcája száraz ág!

Én Banquoért szennyezém
Be szivemet, miatta gyilkolám
Meg a kegyes Duncant, önték maró
Mérget nyugalmam poharába: hah!
Értök csupán! és lelkem örök javát
Azért adám kezébe a gonosznak,
Hogy trónra őket ültessem: a Banquo
Magvát tegyem királyokká! Pokol! —
Inkább jövel a sorompóba, sors,
Élet-halálra vívj velem! —

Egyik bűn a másikat vonzza, követeli. Makacsul, zordonan elszántan gondol arra, hogy ha Banquo és fia elpusztulnak akkor, akkor a biztosság érzése, a hatalom kéje és a jövő reménysége megadatik.

Csak Banquot éri el a Macheth orgyilkos fegyvere, fia megmenekül és a jóslat szerint királyok atyja lesz.

A Banquo visszajáró lelke is — amely csaknem őrületbe kergeti — folyton azt juttatja eszébe, hogy hiába dúlta fel lelke nyugalmát.

Ekkor fordul újra a sorstestvérekhez erősítésért és tanácsért, mit tegyen, hogyan biztosítsa magának a jelen hatalmat és utódainak a jövőt. Ez a két gondolat gyötri, kínozza fogságban tartja.

Megissza a varázsitalt és megrészegül tőle — a jóslatokban újra a nagyravágyás erős szavát hallja. A gonosz még mindig űzi borzasztó játékát.

Azt hallja, hogy világra kit anya hozott, neki nem árthat és hogy legyőzve nem lesz, míg csak a Birnami erdő nem mozdul maga s nem mássza meg a Dunshian-hegyet.

A jelen tehát biztosítva.

És a jövő?

Ebbe is bele akar látni követelően és vakmerészen. Belenéz! Banquot mint királyok atyját látja a rémlátomásban és fajából nyolc királyi utódot sorban egymásután. Csaknem őrjöngővé teszi e látomány és pusztító vágyát szenvedéllyé fokozza.

De ez az utolsó föllobbanás. Életének lassanként egészen eltünik erkölcsi létalapja s vele tünik, mulik királyi tekintélye,

becsülete, népének hite, erkölcse, jóléte. Érzi, hogy baj van országában, hogy a királyság nem ép, beteg, hogy népe nem az övé. Orvoshoz fordul gyógyításért:

Országom baját, ha
Kipuhatolni s orvosolni birnád,
És visszaszerezni régi erejét:
Dicséretedre költeném magát a
Visszhangot is.

De a visszhang nem ébred, nincs hang, nincs harmónia, amely életre keltse!

A nagybeteg, a lelki beteg Lady Macbeth számára is hiába könyörög az orvostól segítséget!

Vagy nem tudsz, beteg
Kedélyt megorvosolni? mély gyökért
Vert bút kitépni az emlékezetből?
Az agyra írt gondot letörleni?
S az altató felejtés édes ellen-
Mérgével egy földúlt kebel ölő
Mérgét legyőzni?

Nem, nincsen oly földi orvos, aki ilyen gyógyítószert adjon!

Mikor Lady Macbeth halálhírét hozzák, akkorra már Macbethnek értéktelen az élet teljesen.

Az élet: árny,
Mely jár-kel; egy szegény komédiás
Ki egy óra hosszant tombol és dühöng,
Azzal belép s szava se' hallatszik;
Mese, mit egy bolond beszél, teli
Hangos dagállyal, — ám értelme nincs!

Ez a Macbeth halála, mikor az élet többé nem egyéb neki hangos, dagályos, értelmetlen mesénél.

Akkor kezdődik halála már, mikor Duncan királyba döfte a tőrt. Nem, még előbb, mikor először hallotta meg a nagyravágyás túlerős szavát.

Eljön aztán, eljön csodálatosképen a Birnami erdő és meg-

mássza a Dunshian-hegyet. Macbethért jön egyenesen, hogy enyészetbe sodorja és előáll a hős, akit világra nem anya hozott és leszúrja Macbethet.

Nem ez az ő igazi halála, ez csak befejezése az életnek. Az ő élete egészen befejeződött, nem folytatódott királyi utódokban.

Pazar nagyravágyással elfecsérelte önéleterét és új élet belőle nem sarjadhatott.

Túlerősen hallotta a nagyravágyás szavát, mely reátört és legyőzte!

Van a léleknek egy erős szava!
A *nagyravágy*. A rabszolgában alszik,
Vagy szűk körében bűnné aljasul,
De vérével táplálván a szabadság
Naggyá növeszti, mint polgár-erényt.
Ez költ életre minden szép nagyot,
De hogyha túlerős, anyjára tör
S küzd véle, míg elvérzik egyikök.

Budapest. *Berta Ilona.*

MADERSPACH KÁROLYNÉ.

Ha van nemzet a világon, amelynek szüksége van arra, hogy állandóan a multba tekintsen vissza, hogy a multból merítsen erőt a jelen küzdelmekre és a jövő biztosítására, hogy a mult nagy alakjai lebegjenek állandóan a honfiak és honleányok előtt, akiktől honszerelmet tanuljanak, úgy ez a nemzet legelső sorban a magyar nemzet.

Szomorú valóság, hogy a magyar nemzetnek letelepedésének első pillanatától kezdve mostanáig mindig több ellensége volt, mint jóakaró barátja, hogy mindig többen gyűlölték, mint szerették. De ennyi ellenség között is fennmaradt. Megtörni, összeroppantani, megsemmisíteni, az élő nemzetek sorából kiirtani eddig nem tudták, mert a nemzet lelkében mindig fiatalos hévvel lángolt a hazaszeretet, amely nemes önbizalommal, rettenthetetlen bátorsággal, szívós kitartással, rendületlen hittel a maga erejében és hivatásában, soha el nem alvó vággyal jövője nagysága iránt vitte előre minden akadályon, s millió ellenségen keresztül. S ha a csüggedés meg-megszállta a nemzetet, fényes multjának ragyogó példáit idézte maga elé, s miként Antheus az anyaföldtől, úgy kapta vissza a nemzet is erejét e példák hatása alatt, s áldozott, szenvedett tovább a hazáért és ontotta vérét annak szabadságáért, függetlenségéért.

A csüggedésnek mélyen elszomorító érzése vesz erőt most akaratlanul, önkénytelenül a gondolkodó szemlélődő lelkén. A nemzet régi ellenségeihez új járult: a nemzetköziség, amellyel párhuzamosan pusztít minden magyar alkotásnak, intézménynek lenézése, lekicsinyítése.

Így ássa meg a magyar nemzet önmagának a sírját, maga lesz oka bukásának.

Ebből a tűrhetetlen állapotból a kivezető útat csak úgy találjuk meg, ha a fiaink hazafias nevelésének fokozása mellett teljes erőnkből rávetjük magunkat leányaink hazafias nevelésére. Minden mást tartsunk mellékesnek, egyedül csak ez lebegjen szemünk előtt.

Hogy a nőnek, különösen a magyar nőnek mekkora hatása van a hazafias érzés ápolásában, bennünket gyűlölő két halálos ellenségünknek nyilatkozata igazolja legjobban. Egyiket Haynau, a bresciai hiéna tette, aki egy alkalommal így kiáltott fel: «Ihr verdammten ungarischer Weiber! ihr habt die Revolution gemacht!» a másikat pedig Ernst őrnagy hadbíró mondotta, az az ember, aki Aradon a tizenhárom vértanú ellen a vádiratot szerkesztette, s aki Maderspach Károlyné megbüntetését jogosnak mondotta. Szerinte Maderspachnéban az összes magyar asszonyokat büntették meg, mert «rosszúl nevelték gyermekeiket, a férfiakat ellenállásra buzdították és lelkesítették és amit csak tehettek ez átkozott háborúért, azt megtették. Azért az ön büntetése helyes volt, mondjon ezért köszönetet a magyar asszonyoknak.»

Nem hiszem, hogy ennél szebb, magasztalóbb dicséret érhetné-e a magyar nőt? Nem hiszem, hogy e szavak olvasásakor a büszke öröm ne dagasztaná minden igaz honleány kebelét?

S amilyen szép hivatást töltött be a magyar nő a multban, ugyanez a szép, nemes hivatás vár reá a jelenben is. Talán még fokozottabb mértékben, mint a multban, hisz hazánk ellenségei is nagyobb számmal vannak, mint egykor.

S hogy a mai ifjú leánynemzedék szívét teljesen meg tudjuk nyerni a honszerelemnek és képessé tudjuk őt tenni arra, hogy ellen tudjon állani a mai divatos nemzet- és erkölcsrontó áramlatoknak, a mult nagy női alakjainak példáit kell ismételten és ismételten szemük elé állítani.

A közel mult dicsőséges szép történetének ilyen ragyogó példája: Maderspach Károlyné.

Maderspach Károlynéval eddig keveset foglalkoztak. Itt-ott néha említést tettek róla egy-egy cikkben, de akkor is hamis, légből kapott adatok kerültek a cikkekbe, ujságokba, könyvekbe. Most fia, Maderspach Livius írta meg a Maderspach-család történetét, természetesen a legnagyobb gonddal édes anyjának tragédiáját dolgozta fel anyjának hátrahagyott iratai alapján.[1]

Élete oly szép, oly nemesen egyszerű, s mégis annyi önfeláldozással teljes, hogy azt hiszem, nem végzek hiábavaló munkát, ha avval olvasóinkat megismertetem.

Maderspach Károlyné Buchwald József aradi orvosnak volt a leánya. Született Aradon 1804 április 2-án. Tíz testvére között ő volt az ötödik. Atyja igen felvilágosodott gondolkodású ember volt, akinek házában gyakran fordultak meg francia menekülők. Így került egyszer hozzá gróf Segur Oktáv, gróf Segur Pál Fülöpnek, I. Napoleon főhadsegédjének a fia, aki Buchwald gyermekeit francia nyelvre, irodalomra, földrajzra és más egyébre tanítgatta. Otthonról tehát szép műveltséget hozott magával Buchwald Franciska, amidőn 1828-ban Maderspach Károly felesége lett. A mindennapi élet szorgos munkái között köszöntött reájuk a 48. év. A Maderspach-ház ekkor középpontja lett Ruszkabányán minden hazafias mozgalomnak. A lázas munkából azonban leginkább kivette a részét Maderspach Károlyné. Az ő lelkesítésének volt az eredménye, hogy a lakósság 600 főből álló nemzetőrséget állított, és hogy az ágyúk és golyók öntése szakadatlanúl folyt. Az első két ruszkabányai ágyúval János nevű 17 éves fia ment Versecre, onnan Fehértemplomba a rácok ellen harcolt, majd beállott a 9. zászlóaljba közlegénynek és végig küzdötte az egész szabadságharcot Világosig. Másik fia Victor a Ludoviceumból 16 éves korában csatlakozott Perczel hadseregéhez. Maderspach Károly szintén igen nagy tekintélynek örvendett a magyar vezérek előtt. Bem tábornok ő reá bizta a

[1] Maderspach Károlyné tragédiája és adatok Ruszkabánya történetéhez. Irta Maderspach Livius. Zólyom. Nyomatott Nádosy Ferenc könyvnyomdavállalatban. 1909. Ára 2 korona. Az adatokat e műből vesszük.

határőrvidék pacificátióját és más egyéb, sokszor igen nagy jelentőségű ügy elintézését.

Amíg a szabadságharc ügye jól állott, öröm honolt a Maderspach-házban is, sőt egész Ruszkabányán. Igy 1849 junius havában a 24. honvéd zászlóalj tisztjei a helységen kívül nagy ünnepélyt rendeztek. A fasor egyik fájának ágait levágták, tetejére tűzték a nemzeti zászlót, lombsátort csináltak a tisztek és legénység számára és folyt a tánc. Ott volt egész Ruszkabánya, közöttük természetesen Maderspach Károlyné is. Egyszerre a honvédek egy targoncában hazai földet hoztak Reményi kapitánynak, aki azt a zászlós fa tövébe ürítette, ugyanezt tették a többi tisztek is és végre a nők is egy-egy marék földet tettek a fához. Ez az ünnepély utóbb igen nagy jelentőségűvé vált Maderspach Károlyné életében.

De most adjuk át a szót magának Maderspach Károlynénak:

«A viszonyok később mind sötétebb színt öltöttek. Egymásután jöttek a gyászos hírek úgy a kormányról, mint a hadseregről. Már egy éve, hogy Jani fiamról nem hallottunk semmit. Victor fiam betegen, lerongyolódva tért vissza Perczel hadosztályából. Mind kisebbre szorult a tér, ahol a haza védetett, mind szűkebb lett a gyűrű, mely minket körülvett. Kossuth a kormánnyal Lugosra, azután Karánsebesre menekült. Az egyedüli remény még Bem vala és Erdély.

Következett a világosi fegyverletétel, Augusztus 17-én Kmety tábornok jött Ruszkabányára. Vezetőt kért, hogy Oláhországba menekülhessen hét társával. Az út Möml határszéli hegyi falun vezet át, melynek lakósai már régen rossz hírben állottak, de akkor nem igen gondoltam arra.[1]

A feloszlott sereg foszlányai mind sűrűbben érkeztek Pojen, Lunkányon át Ruszkabányára, honvédek, huszárok, tüzérek részint Görgey, részint Dembinszky és Kmety hadosztályaiból. Mindnyájan kiéhezve, elcsigázva, kenyérért könyörögve. Mást

[1] Kmetyt t. i. elfogták és egy ólba zárták.

sem csináltunk akkor, csak folyton kenyeret sütöttünk, minden élelmiszer kifogyott a házból...

Augusztus 20-án éjjel egy küldönc érkezett apához[1] avval az üzenettel, hogy Bem reggel 7 órakor nálunk lesz. Mint a villám úgy sujtotta le apát ez a hír. «Ez az én halálom — mondta — mert az osztrákok követelni fogják, hogy Bemet elevenen vagy holtan adjam át nekik»

Jöttek az első huszárok, azután egy csapat tiszt mind lóháton, köztük Bem! Amikor szegény apa azt az embert viszontlátta, aki egyetlen reményét képezte, ágyú nélkül, menekülve, annak a veszedelemnek kitéve, hogy elfogják, borzalom és félelem lepte meg és csak nagy nehezen üdvözölhette azt az embert, akit Kossuth után legnagyobbra becsült. Én sírtam és feljajdulva fogadtam az ősz vezért házunk küszöbén és bevezettem a lakásba.»

Bem csak rövid ideig tartózkodott Maderspachéknál, bár egész éjjelt ott akarta tölteni, hogy sebekkel borított elcsigázott testét kipihenhesse. De már oly közel voltak hozzá az osztrákok, hogy jobbnak látszott a gyors menekülés.

«Augusztus 22-én — folytatja tovább Maderspachné — bevonúlt Ruszkabányára egy csapat Lichtenstein könnyű lovas és vadász. Férjem kiment az utcára tudakozódni, hogy mi történik, amikor a százados (Gröber nevű) kérdését hallja:

— Melyik házban volt Bem?

— Az enyimben! — felelt férjem.

— Takarodjék be, ön fogoly! — így kiabált Gröber.

Udvarunk megtelt katonákkal, annyian voltak, hogy nem is gondoltam arra, hogy ez őrség legyen férjemnek. Kezdődött a fegyverelkobzás, mely házunkban a legnagyobb brutalitással történt.» Maderspachné időközben mindent elkövetett, hogy férjét megmentse. Nem sikerült. «Az éjt arra használtuk fel, hogy mindent, ami a múltra emlékeztetett, megsemmisítsük. Apa

[1] Maderspach Károlyné férjét irataiban mindenütt «apá»-nak hívja. Iratait ugyanis gyermekeinek szánta.

levelezése Kossuthtal, Széchenyi István és Vukovich levelei, minden arckép, Ferenc sógorom[1] levelei és így mindaz, ami a házához fűzött, el lett égetve. Így virradt reánk augusztus 23-ika. Reggel hat órakor hozzánk küldték Vuchetich kath. plébánost, mindjárt azután Simon inasunk férjemet a nagyterembe hítta, amint onnan visszatért, megtörten hanyatlott egy székre. «Itt volt a százados s azt mondta, hogy én ártatlan vagyok, hanem neked el kell menni Karánsebesre.»

Borzongás futott végig rajtam arra gondolva, hogy engem egyedül, Károlyom nélkül hurcolnak el, mint fogoly.

«De kérlek, Károly, hát miért csak mindig én és miért egyedül?»

«A pap fog téged kísérni», — mondá férjem. Annyira le volt sújtva, hogy bátorságot szinlelve, megnyugtatni kíséreltem őt.

Közben előállt a kocsi és egy káplár felszólított és reám parancsolt, hogy szálljak fel. Összeszedtem egész bátorságomat a végzetes, szörnyű búcsúzás alkalmával, sírva állt körülöttem az egész cselédség, még egyszer megöleltem drága férjemet, megcsókoltam, — Istenem, utoljára!

Megérkeztünk oda, ahol a júniusi szép ünnepély alkalmával a nemzeti színű zászlóval diszített szabadságfa állott. Ezt azonban már tőből kivágták. A plébános figyelmesen vizsgált mindent, ami történik és most hirtelen hozzám fordúlva mondá: «A katonaság négyszöget képez, itt valami történni fog.» Én közömbösen maradtam elmerűlve szomorú gondolataimban. «Kiszállani!» — kiáltott rám a káplár. Ez a szó megijesztett. Körültekintve láttam a közel levő magaslatokon az embereket, akik térdepeltek és kezeiket imára kulcsolták, láttam a katonákat négy sorban, közepén a kapitány már lóháton. A készülődések exekúcióra mutattak, — a pap jelenléte, én az egyedüli

[1] Maderspach Ferenc honvédezredes Fehértemplomot védte meg a szerbek ellen s később a vörössipkások élén többször aratott diadalt felettük.

fogoly! Igen, itt fognak agyonlőni! — ez volt a gondolat, mely átcikázott agyamon. Megfogtam a pap kezét és mondám: «Ön látja most, hogy miért kellett velem jönnie; ámbár kevés idő marad engem a halálra előkészíteni, de én számítok az Isten irgalmára! Csak arra kérem, ne hagyja el a hullámat, amíg férjem és gyermekeim azt át nem veszik. A zsebemben pénz és ékszer van!» A százados lóháton a domb mellett állott; ahogy a dombocskához közeledtünk, rám parancsolt: «Térdeljen ott le!» Én haboztam, — a halál küzdelmének perce; meghalni, oly hirtelen, hát miért, oh Istenem?!

Aggodalmasan körülnéztem. Mindenütt csak fegyver és a távolban imádkozó férfiak, asszonyok, gyermekek. A férfiak fenyegető mozdulatokat csinálnak. Szédülés fogott el, ráncigálni kezdtem kalapomat, egy gondolat: hátha rosszúl találnak? — A pap hófehér arca! Odasúgtam neki: «Milyen jó, hogy Károly nincsen itt, a halál nem okoz nekem félelmet.» Leoldódott a kalap és én elszántan letérdepeltem. Hat katona közeledett, én fejemet odatartottam, hogy kössék be szemeimet. Ahogy így várakozva térdepelek, hirtelen két katona megfogott kezemnél és a négy másik nyirfagalyból kötött vesszőt forgatott a kezében. Mint a viperától megszúrva ugrottam fel, látva ezeket a korbácsokat. «Mit akarnak önök velem?!» — kiáltottam a százados felé. «Nem fogja merni, hogy engem ily módon meggyalázzon?!» De ez az ember csak a legalábbvaló szitkokkal felelt, — a katonák kezem után kapkodtak, — iszonyodva, elrémülve hátráltam, kezeimet összekulcsolva fordúltam a százados felé: «Önnek is van anyja. Tisztelje azt bennem. Édes anyja megátkozza önt, ha meghallja, mit művelt a fia. Halálos órájára emlékeztetve könyörgöm önnek, ne sértse meg ennyire egy nő méltóságát és becsületét. Hisz bennem meggyaláz minden nőt, édes anyját, nővéreit!» Azután a többi tisztekhez fordúltam, hogy mint lovagias férfiak ne engedjék a gyalázatos exekució végrehajtását. Végre kétségbeesve a legénységhez fordúltam könyörgésemmel. A halált kértem a kapitánytól alázattal! Mind hiába!

Lefogtak, — meztelen testemen — oh Isten! Nem hagytál meghalni szégyenemben!»

Ezt a szinte drámai erővel megírt jelenetet senki sem képes meghatottság nélkül olvasni. Pedig Maderspachné még nem ürítette ki teljesen a keserűség poharát. Innét Karánsebesre hurcolták, bebörtönözték, hat katona szuronyszegezve állt őrt az ajtónál, időről-időre pedig tisztek jöttek és megbámúlták, mint egy bezárt vadállatot, közben szidták Ruszkabányát, annak hazafias lakosságát és a magyar nemzetet. Végre kiszabadúlt, haza ment, ahol férjét halva találta. Maderspach nem tudta elviselni a feleségén ejtett gyalázatosságot. Amidőn ezt meghallotta, egy mozsarat vitt az olvasztóból a kis-kálváriára, megtöltötte, a kanócot meggyújtotta, a fejét azután beledugta a mozsárba, a puskapor felrobbant s Maderspach holtan terült el a földön. Ez a rettenetes tragédia egy hamis vád miatt történt. Maderspachnét ugyanis azzal vádolták, hogy egy szalmából készült bábút, amely a császárt ábrázolta, a plébános segítségével egyházi szertartás között a szabadságfa tövénél eltemettetett a júniusi honvédünnepély alkalmával.

Maderspachné utóbb minden követ megmozgatott, hogy a rajta esett sérelem megtoroltassék. Minden kísérlete meddő maradt. 1861-ben maga Deák tanácsolta neki azt, hogy nyugodjék meg sorsában, «mert hiszen — mondá — még szörnyűbb kegyetlenségek történtek, mint az öné, hadd vigasztalja önt az a tudat, hogy szenvedett a hazáért».

És Maderspachnét ez a tudat megvigasztalta és többé nem tett egy lépést sem ügyében.

Életének hátralevő részét gyermekeinek gondos nevelésében töltötte el 1880 december hó 6-án bekövetkezett haláláig. Budapesten, a vizivárosi temetőben van eltemetve. Bizony, bizony nem ártana néha idevinni leányainkat és itt megmagyarázni nekik, mily édes a hazáért szenvedni s mily dicső dolog a honért még gyalázatosságokat is elviselni!

Erre tanítja meg őket Maderspach Károlyné példája!

Besztercebánya. *Keller Imre.*

A NÉMETORSZAGI LEÁNYNEVELÉS ÚJJÁALAKÍTÁSA.

(Második közlemény.)[1]

Ezek után lássuk a javaslatot részleteiben. A szabályzat első helyen a felsőbb leányiskolát tárgyalja. Fontosnak és égetőn szükségesnek látja a felsőbb leányiskolát az életsürgette színvonalra emelni, mert az már valóban nem felelt meg a modern követelményeknek. Minthogy a statisztika[2] azt igazolja, hogy a 10 évfolyamos felsőbb leányiskola felel meg a célnak és állja meg a gyakorlati élet tűzpróbáját, azért általánosan kötelezővé a 10 évfolyamot szabja meg. Az egyes osztályokban a növendékek száma nem lépheti át a 40-et (8. p.) még abban az esetben sem, ha az összevont osztály lenne is. Az osztályok közül a 10—8 oszt. előkészítő osztály, amelybe a növendékek 6 éves korukban juthatnak be s megfelel a népiskolának; neve: alsó fokozat. A középső fokozatot a VII—V., a felső fokozatot IV—I. osztály alkotják.[3] E két utóbbi fokozatban legfelebb csak két osztályban lehet *közös* tanítás. A II—I. osztályban azonban a közös tanítás annyiban korlátozást nyer, hogy csak a külön II—I. osztállyal biró fels. l. iskolához kapcsol-

[1] Az első közlemény a megelőző füzetben van. *Szerk.*

[2] 1901-ben volt 90 kilenc évf., 69 kevesebb, mint 9 évf. és 54 X. évf. nyilvános felsőbb leányiskola Németországban. 1907-ben a IX. évf. iskolák száma 90-ről 69-re esett, míg a X. évf.-é 54-ről 132-re emelkedett. Ez évben a privát fels. l. isk. is 110 : 138 arányt mutatnak.

[3] A német iskolák felülről lefelé neveztetnek, s az utolsó évfolyam mindig a prima Classe.

hatók a különálló felsőbb tanítónőképző elméleti osztályai (12). Szabad a két felsőbb fokozat közül bármelyiket önmagában is felállítani, tehát vagy csak a közép, vagy csak a felső fokozatot.

Sok tekintetben vitára adhat alkalmat a 9. pont, amely megengedi, hogy ne csak az alsó fokozatra, hanem a középsőbe is felvehetők *fiúgyermekek*, a felsőbb hatóság jóváhagyásával. Ezek a fiúiskolák tárgyait melléktantárgyakként sajátíthatják el. A felsőbb leányiskola a tartományi iskolaszék fennhatósága alá rendeltetik (31). Ezzel, mint a felette álló magasabb képzőintézet, mint a Lyceum és nőgimnázium, középiskolai jelleget nyer. Épen ezért az igazgatók és az egyetemi oklevéllel bíró tanerők a középiskolai tanárok rangsorába cím és fizetés szerint besoroztatnak. Ahol azonban a felsőbb leányiskolának továbbképző intézetei nincsenek, ott a tanítóerők csak a középső fokozatra[1] szóló bizonyítvánnyal bíró tanárok sorába juthatnak. Ugyanez áll a nem állami tanároknál is. A fenntartó hatóságok lehetőleg az állami fizetést adják tanáraiknak. Ha azonban ezt nem tehetnék, a rendes tanároknak 600, a rajztanároknak 450, a torna- és elemi tanítóknak 300, a nőknek ugyanily arányban 400, 300, 200 márkával több fizetést *kell* kapniok, mint a fenntartó testületi s elemi iskolák tanítóinak (33).

A középiskolákra képesített tanerőknek az igazgatósághoz nem kell «*rectori vizsgát*» *tenniök*. Az igazgatónő címe: Frau Directorin. Ha internátust rendezne be valamely iskola, azt férfi is vezetheti, de mellé egy tanárnő rendeltetik, aki a női nevelés és felügyelet szempontjából teljesen önállóan és felelősséggel működik (30). Tanárokul lehetőleg nők és férfiak vegyesen alkalmaztassanak. Az arány tekintetében az óraszám az irányadó. Arra kell törekedni, hogy hol az egyik nem van túlsúlyban, ott a másik kevesebbet, mint az óraszám $^1/_3$-a, ne tanítson (26). Az elméleti tantárgyaknak felét egyetemi végzettséggel bíró

[1] A középiskolai tanárok egyetemi végzettségük (6. szemesztertől) után állami vizsgát tesznek. Ennek két fokozata van, az első csak a középső osztályokra VIII—III-ig, vagy a magasabb osztályokra is képesít. Ezek a középiskolai tanárok rang, cím és fizetés dolgában különbözők.

egyének tanítsák (1). Az alsó fokozatban elemi iskolai tanítók is alkalmazhatók, akik aztán a másik két fokozatban alkalmazhatók gyakorlati tantárgyak előadására.

Az iskolák szellemi átváltozása is lényeges. Az irodalmi-esztetikai nevelés eddig elölte a reális tudományokat. A rendelet ezekre nagyobb súlyt helyez. A természettudományokra a IV—II. osztályokban az eddiginél heti 1 órával szánt többet. A VII—II. osztályokban heti 1—1 órán tanítják a növénytant és állattant, ezekhez jön a IV. osztályban 1 órán ásványtan és a III—II. osztályokban 1 órán vegytan és fizika. Ezenkívül a számtan tanításánál új tárgyként behozza már az V. oszt.-ban (nálunk két felsőbb o.) az algebrát, annyiban, hogy megtanítja az eddig kidolgozott példákon a betűszámtan alkalmazását. A következő osztály már az elsőfokú egyenleteket tanulja. A francia és angol nyelv tanítása kötelező; az elsőé már a középső fokon, a másodiké a felső fokozatban (6—4 heti órában osztályonkint) és inkább gyakorlati, mint irodalmi célt szolgál. Módszere a szemléltetés és beszélgetés. A nyelvtan tanítását német nyelven követeli. Az iskolai oktatás középpontjává az anyanyelvet és a vallásoktatást teszi.

Lényeges hibája a szabályzatnak, hogy a mikor új anyagot ad a tanításnak, nincs elég erélye a régi tantervből a feleslegesek elhagyásához, és így a mai felfogással szemben, amidőn a túlerőltetést, a tanulók idegességét annyira hangoztatjuk, és méltán, a VII—V. osztályban heti 31 órát ró a növendékekre, míg a IV—I. oszt.-ban 33 a heti órák száma. Ezáltal a nagyobb városokban, hol a délelőtti tanítás rendszeres, a növendékeknek hetenként 3-szor kell az iskolában lenniök. Ez egyszerűen: sok és egyáltalán messze esik attól a mértéktől, a meddig leányiskolák e tekintetben elmehetnek. Jellemző a javaslatra, hogy a kézimunka-oktatást fakultativvá teszi.

Ha a leányiskola ezen szabályzatban kitüntetett tantárgyakat az előírt tanterv alapján és óraszámban tanítja, és ha az elméleti tantárgyakat a középső és felső fokon egyetemi végzettséggel bíró tanító-erők tanítják, használhatják a «Höhere Mädchen-

schule» nevet, különben pedig csak «Gehobene Mädchenschule», vagy «Privat Mädchenschule» vagy ehhez hasonló nevet viselhetnek.

Megkívánja a rendelet, 24 m^3-nél kisebb szoba tanítóteremül nem használható és hogy egy növendékre legalább 8 m^3 tér jusson. A terem a modern pedagógia elvei szerint rendezendő be; legalább két táblával. A kötelező tantárgyak közül csak a II—I. oszt.-ban menthető fel valamelyik idegen nyelv tanulása alól a növendék. Az ének tanítása egyszerűen tilos abban a korban, midőn a növendék hangja kíméletet követel; ebben a tekintetben az iskola lépjen érintkezésbe a családdal (geeigneter Seite), hogy mikor van erre szükség. A hét egy napján, csütörtökön, elméleti előadások nincsenek. A vallásoktatás lehetőleg a nap első órájára essék, a rajz heti 2 órája a VI. o.-tól egyfolytában tartandó. Megengedi a 45 perces órák tartását, úgy látszik próbaképen, melyet nálunk a nagyváradi reform. tanítónőképző már évek óta rendszeresen és nagy gyakorlati eredménnyel alkalmaz. Az otthoni tanulás idejét az alsó fokozaton 1 órában, a középsőben $1^1/_2$, a felsőben 2 órában állapitja meg. Ez irányban az igazgatók és osztálytanárok felelősséggel tartoznak, és ezért a növendékeket és a szülőket időnkint meg kell kérdezniök, nincsenek-e a gyermekek arra kényszerítve, hogy több ideig dolgozzanak.

Az írásbeli feladatok a *fogalmazás, stilus* szempontjából birálandók el. Az extemporizálás tilos. A fennmarasztásról a szülők előzetesen értesítendők. A tanítás alatt növendéket az osztályból kiutasítani tilos, *nyilvános vizsgálatok nincsenek.* Az osztályok közösen sokat sétáljanak és játszanak. A növendékek osztályozásánál a *kiegyenlítés elve áll fenn.* A tanári értekezleten a végső döntést nem a szavazattöbbség, hanem az igazgató állapítja meg az egyes növendékek kétes osztályzatainál. Ha valamely növendék kétszer megbukott egy osztályban, félév mulva — felvételi vizsgálat sikeres letétele után — felvehető más intézetben a következő osztályba.

A felsőbb leányiskolákhoz csatlakozik a Lyceum két ága-

zata: a két (esetleg 1) évfolyamos «Frauenschule» és a 3 évfolyamos és 1 gyakorlati évvel bíró felsőbb tanítónőképző. E kettő fennállhat külön egymástól, vagy csak egyik közülök, vagy az egyik növendékei látogathatják a másik előadásait. Hogy mi ez a háziasszonyi iskola, legjobban kitünik, ha tantárgyait felsorolom. A felsőbb leányiskola elméleti tárgyainak bővebb és szabadabb tanítása (mindegyik legalább heti 2 órában) mellett heti 5 órán *háztartástan*, amelyekből 4 óra gyakorlati óra, 1 elméleti. Itt a rendes háztartási elméleten kivül a «*társadalmi élet formái*» *(?)*-nak titkaiba is bevezeti a növendékeket; azután a *kisdedóvói elmélet (3) és gyakorlat (1)* heti 4 órában. A gyakorlatnál oda kell törekedni, hogy a kellő szakavatottság után a növendékek kezére egy kis gyermek teljesen rábizassék, mint «Schutzkind»; továbbá *egészségtan és gyermekápolás,* heti 4 órán. Itt a gyakorlati órák száma nincs megjelölve. A gyakorlatok helyéül a gyermekmenhelyeket és csecsemőápoló intézeteket (Krippe) jelöli meg. Ezen tárgy keretébe veszi fel a tanterv az egészségtant, az első segélynyujtást, betegápolást és a szamaritánus-kurzusokban való részvételt is. Ennek a tantárgynak tanítói lehetőleg orvosok vagy nőorvosok, vagy menhelyeknek női vezetői legyenek; *alkotmánytan és népgazdaságtan,* heti 2 órán. Az alkotmánytanban a jogi állam rövid ismertetése után, az állam és egyház humanitási berendezése tanítandó, és rá kell mutatni a feladatokra s helyekre, melyeknek betöltésére a nők hivatvák. Lehetőleg vegyenek részt, előre elkészített terv alapján, a városok és egyházak missziói életében. A gazdaságtan felöleli még az ipari és kereskedelmi ismereteket és az egyesületeket, társulatokat is. Különös gonddal kell vezetni azokat a növendékeket, akik életüket a missziói életnek akarják szentelni, ezek, ha többen vannak, külön csoporttá alakítandók.

Az ilyen háziasszonyi iskola már eddig létező tanítónőképzővel kapcsolatban is felállítható. Amint látjuk, tehát ezen iskola érdekes kísérlet arra nézve, hogyan nevelheti az iskola a nőket arra, hogy minél jobban megállják helyüket a modern

élet irányukban egyre jobban szaporodó követelményeivel szemben. A Lyceum másik ága a felsőbb tanítónőképző. Eddig ilyen rendszeres intézete Németországnak nem volt. Az 1874., 1894. és az 1900. évi vizsgálati szabályzatok voltak e tekintetben irányadók, amelyek felsőbb leányiskola elvégzése után még 3 évi tanulmányozást követelt meg. De hogy ezt a 3 évi tanulmányozást milyen tanterv szerint s milyen iskolában szerzi meg a növendék, arra nézve rendszeres intézkedést hiába keresünk. Épen ezért nem lehet csodálni, hogy egész Poroszországban hiába keresnénk két oly intézetet, amelyik csak a részletekben is egymással megegyezne. Emellett rettenetes sokat követeltek a szegény leányoktól, úgy hogy a tanulást alig győzték. Ez a szabályzat megszünteti ezt a rendszertelenséget és a felsőbb tanítónőképzőt a felsőbb leányiskolai tanulmányok kiegészítőjévé teszi, amely természetesen a társintézménye nélkül, önmagában is felállítható. A növendékek 4 évig tanulnak. Az első 3 év a tudományos előkészülés éve, amelyet az elméleti vizsgálat zár be. Ennek sikeres elvégzése után — tehát nem parallel azokkal, mint nálunk — következik a gyakorlat, bár már a 3-ik évben hallgatnak minta-előadásokat és tartanak gyakorlati tanításokat (heti 4 ó.). A gyakorlati év alatt tanulják heti 1—1 órán az összes elméleti tárgyak módszertanát és irodalmát, még pedig — úgylátszik — az illető szaktanárok vezetése alatt. A gyakorlati év sikeres elvégzése után tanítónői képesítést nyernek a polgári és felsőbb leányiskolákba. Emellett berendezhető a Lyceum arra is, hogy benne kézimunka- torna stb. tanítónők és nyelvmesternők is kiképzést nyerhessenek; azonban a kettőbe egyszerre készülni nem lehet. A tanítónő-jelölteknek lehetőleg részt kell venniök a kisdedóvói gyakorlatokban is. Az elméleti óráknál szembetűnő, és a németek erős hazafisága mellett még érthetetlenebb, hogy míg az angol és francia nyelvre osztályonként heti négy órát szab, a német nyelvre heti 3 óra jut. Szólnak is ellene a kritikák a szaklapokban.

Míg e két iskola a felsőbb leányiskola utolsó osztálya után következik, addig az úgynevezett «Studienanstalt» már előbb

elágazik belőle. Tehát a «Gabelung» elve győzött az «Aufbau»-isták ellen (az utóbbiak a teljes felsőbb leányiskola elvégzése után akarták a leányokat érettségire bocsátani). És e győzelemben nagy része van Lange Ilonának, aki meggyőző beszédével az 1906-ban megtartott leányiskolai konferencián meggyőzte a minisztert elvei igazságáról. A tanulmányi intézet 3 irányban készíti elő a leányokat az érettségire, hogy aztán bevezesse őket az egyetem megnyilt kapuin. Ha latiniskolai érettségit akarnak szerezni, akkor (legalább 13 éves) a Quarta után (3 felsőbb) átlépnek a tanulmányi iskolába és elkezdik a latint tanulni. Ez két évi együtt tanulás után újra két ágra szakad. A reálgiumnázium halad tovább, míg a gimnázium felveszi tárgyai közé a görög nyelv ismeretét is. Azok pedig, akik a reáliskolába akarnak érettségit szerezni, csak a «Tertia» után hagyják el a felsőbb leányiskolát és haladnak az érettségi felé. Tehát a leányok egy évvel később kerülhetnek az érettségihez, mint a fiúk; ami a leányok fejlődésében leli magyarázatát. Épen ezért csodálatos, hogy a tanterv másrészt meg épen nem számol a leányok testi erejével akkor, mikor a reáliskolában 31+1, a reálgimnáziumban 33+1 és a gimn.-ban 32+3 kötelező (fakult.) órát állapít meg: holott 30 heti óránál több még a fejlődő fiúgyermekekre is bajosan volna rárótható a túlterhelés jogos szemrehányása nélkül.

Ily tanulmányi intézet csak ott állítható fel, ahol Lyceum már van. Az intézetek érettségi bizonyítványa egyenlő értékű a fiúkéval, s így nagyon természetes, hogy a miniszternek még egy lépést meg kellett tennie, hogy a női képzés befejezést nyerhessen. Eddig ugyanis a nők nem lehettek az egyetemek *rendes* hallgatói. Ezen változtatnia kellett és a tárgyalt felsőbb leányiskolai rendelettel egy napon megengedte, hogy a német egyetemeknek nők is lehetnek rendes hallgatói. Ez azt jelenti, hogy állami és egyházi vizsgálatra jelentkezhetnek, doktori diplomát, magántanárságot szerezhetnek és részesülhetnek az igen számos egyetemi ösztöndíjban. Egyes előadásokról azonban a miniszterium engedélyével még kizárhatók. (Roethe tanár

befolyása.) A külföldi női hallgatók beiktatása miniszteri jóváhagyást kíván.

Bővebb kritikát nem gyakoroltam e rendeletek felett, mert ennek ezen ismertetés keretében sem helye, sem tere nem volt. Annyi azonban kitünt belőle, hogy ezeket a rendeleteket a modern leánynevelés eszméi hatották át és a leszürődött pedagógiai elvek érvényesültek benne. Ha itt-ott mutatkoznak is benne oly hiányosságok, amelyekre észrevételt lehet tennünk, teljes egészében derék munka, amely megérdemli az a dicséretet, amellyel a tanügyi lapok elhalmozták. Mindenesetre a gyakorlat majd változtatni fog rajta, de ez csak előnyére szolgálhat, mert erre a rendelet maga is számot tart és jó eleve teret engedett neki. Ezzel a gyakorlat azonban egyelőre késni fog, mert a német nőnevelésnek nincsenek még túlnyomó számban oly képzettségű tanító erői, akik ezen rendelet szép elveit mind valósággá változtathatnák át, és igaza van egyik dicsérőjének, hogy nem a tanterv, nem a szervezet: a kiváló tanügyi szakegyéniségek váltják valóra a szép pedagógiai elméletet.

A rendeletek 1909 április elsejével léptek hatályba.

Halle. *Dr. Matolcsy László.*

A SEPSISZENTGYÖRGYI IFJÚSÁGI LEÁNY-EGYESÜLET.

A «Magyar Gazdaszövetség» f. évi március hó 29-től április hó 3-ig hivatalos helyiségében a «Köztelek»-en szociális kurzust rendezett, amely kurzuson Apponyi Albert gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter úr rendelete folytán részt vettek az állami és felekezeti tanítóképző intézeti tanárok és tanítónők is, hogy azokat a mélyreható társadalmi eszméket, amelyeknek megvalósításától fajunk jóléte, népünk boldogsága függ, a sociális kérdés hivatásos kutatói, a társadalmi munka apostolainak ajkáról hallják, hogy így a leendő néptanítók tanítóinak lelkét is áthassa, megtöltse a nemes sociális gondolat, mely irányító munkára serkentse. És ébressze általuk tanítványaikat, hogy azok majd a nemes sociálizmus zászlajával kezükben vonulhassanak be a legkisebb faluba is s legyenek a népnek tanítói, nevelői, tanácsadói, vezetői, szóval legyenek igazi népnevelők.

E tanfolyamon — melyen a megnyitó beszédben Miniszter urunk ajkáról e mélyreható szavakat hallottuk: «Feladatunk a tanítóságot akként nevelni, hogy nevelési módszerével a sociális gondolatot a nép szélesebb rétegeibe átvinni képesek legyenek» — én is részt vettem.

E nagyjelentőségű szavak s a hallott fenséges eszmék hatása alatt veszem a tollat kezembe, hogy elmondjam mindenkinek akit érdekel, hogy a sepsiszentgyörgyi állami tanítónőképző-intézet eddig is mi módon állott a sociális eszmék szolgálatában, mi módon igyekeztünk növendékeink lelkébe átültetni a mások, a nép sorsával, bajával való törődés gondolatát, s különösen

az intézettel kapcsolatos ifjúsági leányegyesület miként felelt meg annak a nemes szociális feladatnak, amelynek teljesítésére hivatva van.

Nevezett leányegyesület 1906 május 16-án alakult meg. Ekkor szerencséltetett bennünket dr. Neményi Imre miniszteri osztálytanácsos úr becses látogatásával, aki rosszalását fejezte ki afelett, hogy a leányegyesületet még nem alakítottuk meg s mikor én azzal védekeztem, hogy nálunk, ahol már van egy «Polgári ifjak és leányok közművelődési köre», az ifjúsági leányegyesület megalakítása lehetetlen, a tanácsos úr azzal válaszolt: «Minden lehetséges, csak akarni kell!» Szavait megértettem s hét nap mulva a helybeli dohány- és szövőgyárban alkalmazott 30 munkásleánnyal az egyesület megalakult s még azon évben négy gyűlést tartott. Arról persze szó sem lehetett, hogy az egyesület tagjai szerepeljenek, boldogok voltunk, ha a gyűlésre 10—12 tag eljött, pedig növendékeink mindent megtettek s a legváltozatosabb műsort állították össze, csakhogy megkedvel tessék a tagokkal az egyesületi életet.

Második évben a gyári munkásnőket nem lehetett ideédesgetni, csak azon esetben jöttek volna, ha férfi tagokat is veszünk fel. Egyébként nem vállalkoztak arra, hogy a vasárnap délutánt körünkben töltsék el. Ekkor házról-házra járva, igyekeztünk a szülőket meggyőzni az egyesület céljáról, nemes hivatásáról, de mind hiába, a gyűlések néptelenek voltak s az élvezetes, tanulságos műsort növendékeink s 1—2 tag hallgatta végig. Hogy némi életet vigyünk az egyesületbe, ünnepélyesen felvettem a tagok közé a gyakorló-iskola V. és VI. osztályának s az ismétlőiskola három osztályának növendékeit, akik elhozták testvéreiket. barátnőiket is s ezek belevonásával fellendült az egyesületi-élet és néha-néha már a tagok is tevékeny részt vettek a munkában, amennyiben szavalgattak, énekeltek stb. Mult esztendőben támadt az az eszmém, hogy az ismerős családok cselédeit s az intézet nőcselédeit is felveszem a tagok közé. Tervem bevált, a cselédek örömmel jöttek közénk, csakhamar munkás tagokkal gyarapodott az egyesület s az elmult esztendőben már ered-

ményekről beszélhettünk, a f. iskolai évben pedig már megközelítettük a célt, melynek szolgálatába szegődtünk.

Jelenleg 50 tagja van az egyesületnek, akik legnagyobbrészt fiatal cselédleányok, de vannak köztük gyári munkásnők is és tisztességes polgári családok házimunkával foglalkozó leányai. A gyűlésekre örömmel eljárnak, 30-an, 40-en mindig vannak; szavalnak, énekelnek, színdarabot adnak elő, maguk rendezik a színpadot, a termet, szóval szerepelnek s mi hétről-hétre látjuk, hogy értelmük fejlődik, izlésük finomodik.

Gyűléseinket vasarnap délután tartottuk. A gyűlés gerince mindig egy ismeretterjesztő előadás volt, amit felváltva 1—1 negyedéves növendék tartott. Az ifjúság erkölcsi és vallásos érzületének fejlesztésére irányult a «Mikép nyilvánulhat a nőnél a jóság és nemeslelkűség» s a «Vallásos érzék fejlesztése» című felolvasás. Hasznos ismeretekkel gyarapodott az ifjúság: «A föld alakja, nagysága», «Az alkoholizmus káros hatása», «Mennyit együnk és igyunk» s «A kivándorlásról» tartott előadásokon. Háztartási ismereteket nyújtott: «Rend a házban», «A pénz értéke», «A takarékosság», «Kötelesség» stb. című felolvasás.

A programm többi pontjait, felváltva más-más osztály vezetése mellett a rendes tagok szolgáltatták.

A szokott vasárnap délutáni előadásokon kívül hazafias ünnepet rendeztünk okt. 6-án, nov. 15-én, s márc. 15-én. Ez utóbbi ünnepély alkalmával lélekemelő jeleneteknek voltunk részesei. Miután áldoztunk a hazaszeretet oltárán, megengedtem a tagoknak, hogy táncoljanak, mulassanak, hogy így vígan fejezzük be a nagy napot. Erre egyik növendékem a zongorához ült, a többi pedig egy-egy taggal elkezdett táncolni s táncoltak órákig, de nem egymással, hanem mulattatták az ifjúsági leányegyesület tagjait s a hazafias lelkesedés eggyé forrasztotta őket, akkor este nem volt ott cseléd, nem volt képezdei növendék, hanem volt egy sereg lelkes, magyar honleány. A nemes szociálizmus így hat, így hódít intézetünkben s így dönti le a válaszfalakat.

A gyűléseken én, mint vezető elnök, mindig jelen voltam, de ott voltak — kivétel nélkül — az összes növendékek is, sőt

a tanári testület egyik-másik tagja is részt vett örömünkben. E helyen köszönetet kell mondanom Kardhordó László r. tanárnak, aki minden gyűlésen jelen volt s erkölcsi és anyagi támogatásával nagyban hozzájárult az egyesület felvirágoztatásához, sőt hogy a tagok között olyan nemes verseny fejlődött ki, azt egyenesen az ő áldozatkészségének tulajdonítom. Nevezett tanár ugyanis, áthatva ifjúsági egyesületünk céljától s az elért eredménytől, 75 korona díjat tűzött ki az ifjúsági leányegyesületben legnagyobb tevékenységet kifejtő növendék- s azoknak a tagoknak jutalmazására, kik legtöbbször s legnagyobb eredménnyel szerepeltek. Megindult a verseny, volt olyan egyleti tag (cseléd) aki 12-szer szerepelt, persze a szerepeket mindig a növendékek tanították be s így ők ítélték oda a jutalmakat is, melyeket a május hó 1-én tartott zárógyűlésen osztott ki az ifjúsági elnök.

A záróünnepély méltó befejezője volt az egész évi munkának, melynek emlékét a tagok sokáig megőrzik, legalább erről biztosított bennünket szónokuk, ki egyszerű, közvetlen szavakkal tolmácsolta a maga és társai háláját s megfogadta, hogy amit tanultak, azt az életben értékesítik. Mi pedig újra éreztük, hogy a néptanító kezében milyen hatalmas eszköz van letéve s ha az ifjúságot ráneveljük s munkánkat minden ízében áthatja a nemes szociálizmus, akkor majd felesleges lesz a szociológiát külön órán tárgyalni, anélkül is lesznek igazi néptanítók.

Hogy mi erre törekedtünk a multban s törekedni fogunk a jövőben is, arra legyen szabad felemlítenem a következőket. Gyakorló-iskolánkban sok az elhagyatott, sok az árva, sok a szegény gyermek. Hogy ezek télen is hiányos ruházatban, dideregve járnak az iskolába, az mindennapi látvány. IV. éves növendékeink, kik legtöbbet érintkeznek a gyakorló-iskolai tanulókkal, érezték, hogy a szegény nép gyermekével kell valamit tenni s négy év óta — hagyományosan mindig a IV. évesek feladata — karácsonykor 40—50 gyermeket ruháznak fel, látnak el írószerrel, tanszerrel s így enyhítenek 40—50 szülő gondján, terhén. A f. iskolai évben pláne 70 gyermek kapott ruhát s tanszert és ezt a sok ruhát mind a IV. évesek varrták meg; dol-

goztak örömmel, dolgoztak lelkiszükségből. Nem él-e ezeknek lelkében a nemes szociálizmus? Kérdezhetné valaki, honnan veszik a pénzt ilyen nagy jótétemény gyakorlásához? Járnak a kereskedőkhöz, írnak a gyáraknak, felkeresik az intézet jóbarátait, pártfogóit s kérnek mindenkitől, kinek szíve meg tud nyilni a jótékonyság előtt.

Hogy az ilyen irányú munka az intézet jó hírnevét fokozza, az természetes s hogy intézetünk s az abban folyó munka iránt széleskörű az érdeklődés, mutatja a következő eset. Növendékeim elhatározták, hogy a messinai, ajkai s a resicai bányaszerencsétlenség által sujtott embertársainkon segítenek s egy alkalmi önképzőköri gyűlést rendeztek 20 fillér beléptidíj mellett. A fillérekből 110 korona gyűlt össze! Milyen boldogan küldtük ez összeget a nyomor enyhítésére.

Hogy pedig növendékeinknek ezen buzgóságát s néptanítói hivatásra való komoly készülődését a tanári testület mindenkor méltányolni akarja, azt bizonyítja az a tény, hogy egy év alatt a tanári testület társadalmi úton 2500 koronát gyűjtött össze s abból egy alapítványt létesített, melynek kamatai évente az intézet azon növendékei között lesznek kiosztandók, akik a tanítói pályára való komoly készülődésben a legkiválóbbak, akik a gyakorlati tanításokban, az ifjúsági leányegyesület, ismétlőiskola vezetésében, ifjúsági könyvtár kezelésében a legnagyobb tevékenységet fejtik ki.

Hogy ezt az alapot dr. Neményi Imre miniszteri osztálytanácsos úr nevéről neveztük el, azzal meg akartuk örökíteni annak nevét, ki a modern tanítóképzés apostola, ki a kötelesség hű és lelkiismeretes teljesítésével minden néptanító eszményképe s kinek neve a sepsiszentgyörgyi állami tanítónőképzőintézet fejlődésétől el nem választható.

Fel tehát a nemes munkára! Ne csak arra képesítsük növendékeinket, hogy az iskola falain belül, hanem hogy künn az életben is megállják helyüket, hogy ne csak akarjanak, hanem tudjanak is dolgozni Istenért, a hazáért s a szabadságért.

Sepsiszentgyörgy. *Pálmai Lenke.*

AZ ISKOLA A SZOCIÁLIS NEVELÉS SZOLGÁLATÁBAN.

Beszéljenek a tettek, a példák! Ki elméletet akar, megkapja bármely neveléstanban.

Az 1868. évi népoktatási törvényből kifolyólag 1871. év január 1-vel Zilahon a ref. felekezeti leányiskolát községivé alakították s azt mindjárt hatosztályúvá szervezték. Koruknál, testi és értelmi fejlettségüknél fogva voltak is alkalmas növendékek, kiket az V., VI. osztályba nyugodtan be lehetett fogadni; de a közoktatásügyi miniszter akkor még nem gondoskodott ezen két osztály számára alkalmas olvasókönyv kiadatásáról. Ilyennek hiányában Dlhányi Zsigmondnak a gimnáziumok I—II. osztálya számára írt olvasókönyvét vettem használatba. A többi szép és jó olvasmányok között ott volt Franke Ágost élete is, melyben le volt írva, mily csekély adomány volt a kezdete az árvaház keletkezésének, mily nagy intézménnyé fejlődött az ki, milyen áldásos munkát végez az.

Egyik olvasási órán ezt az olvasmányt tárgyaltuk. Nem kellett az olvasmányból a tanulságokat hajuknál fogva előcibálni s azokkal növendékeket tömni; elég volt a megértetés. Magvetés volt az. Magvetés, mely csakhamar fejlődésnek indúlt, virágzott és kedves gyümölcsöt termett.

Az olvasmány tárgyalása után egy hét múlva a növendékek egy csoportja az iskola tornácának végén összegyűlt; óra előtt, óraközben ott súgtak-búgtak. Ismertem őket, hogy sem különcködés, sem osztálytársaik lenézése nem vezérli őket erre. Hagytam őket békében.

A súgás-búgás után néhány nap múlva a csoportbeliek közül néhány leány azon szándékuk közlésével állott elő, hogy ők is szeretnének valami jót tenni s erre a beleegyezésemet kérték. Örömömnek adtam kifejezést nemes szándékuk fölött s buzdítottam is őket a jótékonyság gyakorlására; de nem mulasztottam el őket arra is figyelmeztetni, hogy ezt csak szüleik beleegyezésével tegyék.

Nem felejtettem el azonban a magyar ősi szalmalángot sem, mely hamar fellobban, világít és melegít; de csakhamar elalszik, utána sötétség és hideg támad. Az evangelium azon intő szavai sem kerülték el figyelmemet: «A jótéteményekben meg ne restüljetek!» Azért most arra törekedtem, hogy jótevésük állandó legyen.

Fölhívtam őket arra, hogy akiknek szülei az adományok szedésére és adására beleegyeznek, hetenkint egy krajcárnál többet ne hozzanak; hanem aztán ebben a tanév végéig állhatatosak maradjanak.

Gyűjtőkönyvecskét szereztem s azt minden héten más növendéknek adtam át. A soros gyermek az adományokat névről-névre bejegyezte s a hét utolsó napján a begyűlt összegről az osztály előtt beszámolt, az összeget nyugtatványoztam a könyvecskében, átvettem s a takarékpénztárba helyeztem.

A gyűjtőkönyvecske minden héten más-más növendék kezében lévén, a szülőknek alkalmuk volt meggyőződni arról, hogy gyermekeik valóban beszolgáltatják-e a kapott krajcárokat.

A begyűlt összeg felhasználására nézve egészen szabad kezet adtam a gyermekeknek, kinyilvánítottam előttük: ők gyűjtötték, ők határozzanak fölötte.

Az első évben egy szegény napszámos asszony leányát látták el tankönyvekkel, aki később szolgálati helyein hálásan emlékezett meg tanulótársai jótékonyságáról. A többi években is folyt a jótékonyság gyakorlása. Ha valamely csapásnak, veszedelemnek híre érkezett, nem várták a figyelmeztetést, fölhívást, maguktól nyújtottak segélyt a szerencsétleneknek. Az iskola fölszerelésében is tőlük kitelhetőleg szorgalmatoskodtak;

az iskolának csengetyűt, lámpát, zászlót szereztek, a közokt. miniszter arcképét, ennek, valamint a heti tanrendnek keretet készíttettek.

Azok közül, kik krajcárokkal nem járulhattak, többen ásványok, kövületek, régi pénzek, képek ajándékozásával járultak az iskola gyűjteményeinek gyarapításához. Jó példájuk a gimnázium tanulóira is hatott. Egyikük értékes ásványgyűjteményt adott a leányiskolának, a másik szárított növényekből gondosan összeállított gyűjteményt. A tanítói pályán működők közül bizonyára sokan tudnának érdekes adatokat közölni az iskolás gyermekek jótékonyságáról, különösen arról, hogy az osztálytársak tisztességes ruhát készíttettek a szegény, de szorgalmas és jó magaviseletű tanulóknak. Zilahon a millennium megünnepléséhez a IV. leányosztály minden tagjának megvolt már a szép magyar ruhája, csak egynek, a legszorgalmasabbnak, de egyszersmind a legszegényebbnek hiányzott az még. A növendékek nem sokadoztak, hanem megvették az anyagot, az egyik növendéknek varrásból élő nővére pedig ingyen varrta meg a ruhát. A szegény gyermeknek is teljes legyen az öröme és boldogsága e nagy napon.

A gyermekekben, vagy legalább azok nagy részében megvan a jótevésre való készség; ott nyugszik az a gyermek keblében, csak föl kell azt ébreszteni s azután gondozni.

De ápolni és gondozni is kell e gyenge növényt, hogy növekedjék, virágozzék és kedves gyümölcsöt teremjen.

Majd minden tanévben egyszer-kétszer föl szokták hívni a növendékeket jótékonycélú adakozásra, legalább a városokban és nagyobb községekben. Szép és szükséges dolog; de a nevelő hatás nagyobb, ha a jótékonyság gyakorlása az egész tanéven át folytonos, amint a szükségletek is folytonosak.

Folytonos a gyakorlás azáltal, ha a jótékony célra szánt összeget nem fogadjuk el a tanév elején egyszer és mindenkorra, vagy tanév közben egyszer-kétszer, hanem csak hetenkint a IV. elemi osztálytól kezdve fölfelé minden osztályban, a polgári, felső és felsőbb leányiskola minden osztályában. Az az

adomány a helyi körülményekhez képest hetenkint ne legyen több 2—4 fillérnél. Nem a nagy összeg gyűjtése a cél, hanem az a nevelő hatás, hogy a növendékek éveken át folytonosan gyakorolják magukat a jótevésben.

Molnár Aladár 1871-ben br. Eötvös József közokt. miniszterhez intézett fölterjesztésében megemlítette, hogy külföldön valamely jótékonysági vagy közművelődési egyesületnek 5—6 ember a kezdeményezője, tagjainak száma évről-évre növekedik s évtizedek hosszú számán fönnáll és áldásosan működik; nálunk sok taggal alakul az meg, néhány év múlva azután bekövetkezik annak csendes kimúlása.

Ha a leányiskolák növendékeit éveken át szokatjuk a jótevésre, ha az adományok elszámolása a legnagyobb nyilvánossággal történik s a begyűlt összeg hovafordítása egészen szabad elhatározásukkal történik, az iskolát végzett leányokat nem lesz nehéz leányegyesületek alakítására bírni, melyben működésüknek nagyobb tér nyílik meg. Lássák az iskolák növendékei s a leányegyesületek tagjai, hogy működésüknek van eredménye, hogy az eredményben kisebb-nagyobb mértékben mindenkinek van érdeme. Így haladva, később rájönnek arra, mily sok a tennivaló a közművelődés terén, mily sokat kell tenni a szerencsétlenekért, az elhagyott gyermekekért. Megtudják azt, hogy sem a község, sem az állam nem az a kimeríthetetlen kincsesbánya, mely minden jótékonysági és közművelődési intézményt fenn tudjon tartani; nem fognak mindent a községtől és az államtól várni, hanem maguktól hozzájárulnak azoknak fenntartásához vagy új intézmények létesítéséhez. Elkezdik a jótevést az iskolában, folytatják a leányegyesületben; ezektől lehet majd várni, hogy évek hosszú során át állandó tagjai maradnak a közművelődési és jótékony egyesületeknek akkor is, midőn saját háztartásuk lesz, midőn jövedelmükkel szabadon rendelkezhetnek. A jótevés mintegy lelki szükségletükké válik. Váljék is azzá!

Zilah. *Juhos Béla.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A londoni választójogi kongresszus. A nők választójogának világszövetsége április utolsó és május első napjaiban tartotta nagy érdekeltséget keltő és a szövetség nagy anyagi és erkölcsi erejét igazoló kongresszusát. A kongresszuson magyar nőegyletek küldöttei is résztvettek s közöttük Schwimmer Rózsa abban a kitüntetésben részesült, hogy a nagygyülésen előadást is tarthatott. Kívüle az angol rendezők az előadás tartására való meghívás kitüntetésében csak egy német és két amerikai hölgyet részesítettek. Schwimmer Rózsa részletes és édekes tudósításokban számol be az «Ujság» hasábjain a kongresszus lefolyásáról, melyből, mivel a kongresszust a nőmozgalom történetére nézve fölötte fontosnak ismerjük el, kiemeljük a következő részleteket:

A szövetség huszonkét államban elterjedt lapjának és a központi pénztárnak igen kielégítő állapotáról történt jelentéssel kezdődött a kongresszus. Ezután rövid előadást tartott minden olyan ország képviselője, amelynek szónokait az angol szövetség nem hívta meg esti nyilvános ülésen való előadásra.

Ezt a gyülést a kongresszusnak alkalmasint legérdekesebb eseménye követte. Az angol választójogi szövetség, amely hatalmas és nagy benyomásokat keltő nyilvános demonstrációk rendezésében eddig is utolérhetetlen eredményeket ért el, minden eddigi rendezés sikerét felülmúló fáklyásmenetet rendezett a kongresszus tiszteletére. Ennél a menetnél úgy szociális, mint művészi szempontból szenzációsabb demonstrációt elképzelni sem lehet. A nők mindennemű kenyérkereseti és egyéb munkáját képviselő jelvénnyel ezer nő vonult végig London utcáin tizezer főnyi, a menettel jelvény nélkül haladó tömeggel együtt. A kontinensen el sem képzelhető fegyelmezettséggel egymás mellett mennek a seprő és portörlő derültséget keltő jelvénye alatt haladó szobaleányok és festői ruháikban a jog- és az orvosdoktorok. A bányásznők rettenetes munkájának megrendítő jelvényei mellett a méhészek jelvényei tüntek fel. A kertészek friss virággal teli kosarai mellett vigan lengették a háziasszonyok vörös zászlócskáikat, amelyeken erélyes mondat hirdeti, hogy hordozóik is követelik a választójogot. A zenekarokkal tarkított menetben a földmívesasszonyok, a cukrászok, a pincérnők, a dohánygyári munkásnők, a festők, szobrászok, írók, üveggyári munkásnők, a láncgyártók, fényképészek, ékszerészek, a hímzőnők, porcellánfestők, mosónők, textil-

ipari munkásnők, gépészek, szabónők, cipésznők, kalapgyárosok, csipkeverők, üzleti segédek, ujságírók, betüszedők, könyvkötők, nőtisztviselők, gyógyszerészek, gyorsírók, színésznők, énekesek, «politikai szónokok», gyermekápolónők, bábák, tanítónők, egyetemi hallgatók, óvónők, pékek és számtalan más foglalkozás képviselői vettek részt.

Pompás képet nyujtott a tizezer embert befogadó Albert Hall, amelyben a gyülés kezdetén csak a fáklyásmenet ezer hivatalos résztvevőjének helye volt üres. A méreteiben páratlan terem pazar virágdísszel ékes emelvényén a kongresszus hivatalos küldöttei, mögöttük egy nagy női énekkar tagjai foglaltak helyet. Az ijesztően nagy orgona mellett nő, a páholyokban London születési és pénzarisztokrácziájának tagjai, a karzatokon és erkélyeken a világváros társadalmának minden árnyalata: olyan környezet, amelyben a programmon levő kiváló angol szónokok tehetségük, lelkesedésük javát adhatják.

Magával is ragadta közönségét úgy mrs. Millicent Garret Fawcett, mint mrs. Carrie Chapman-Catt, Reverend Anna Shaw, Ramsay Macdonald szociálista képviselő, mrs. Philip Snowden, miss Frances Sterling. Különösen mrs. Chapman-Catt előadásának volt óriásihatása.

A több napon át tartott kongresszus utolsóelőtti ülésében megválasztották a tisztikart, miután már a szavazatjog érdekében tartott sok szép és érdekes beszéd elhangzott. Lapunk szük keretei nem engedik meg, hogy ezekre a beszédekre kitérjünk, de alkalomadtán egyik-másikról még meg fogunk emlékezni; itt csak azt emeljük ki, hogy impozáns lefolyásával nemcsak a tüntető menet, hanem maga a kongresszus is sokak gondolatát irányította a nőmozgalom e legfontosabb kérdésére s amint a tudósítások említik, nemcsak szíveket, elméket is hódított a nők szavazatjoga részére.

*

A M. N. Sz. és a Magyar társadalomtudományi egyesület április 23-án és 24-én két ülésben foglalkozott a cselédkérdéssel. Az ankéten dr. Giesswein Sándor és Zsilinszky Mihályné elnököltek s a gazdasszonyok feladatai, a cselédképzés, cselédközvetítés, cselédbiztosítás, cselédrendtartás, törvényhozási és közigazgatási reformok tételei kerültek tárgyalás alá. Előadó mindkét napon Rosenberg Auguszta volt. Az előadást mindkét napon tanulságos — itt-ott heves — vita követte. Jól eső örömmel állapíthottuk meg, hogy az ankéten azon elvekben állapodtak meg, melyeket folyóiratunkban többszörösen hangoztattunk. A kérdés az M. N. Sz. legközelebbi közgyülésén is tárgyalás alá kerül, s így akkor lesz alkalmunk részletesebben beszámolni e nagyfontosságú ankét eredményeiről.

*

Nőipari kiállítás. A m. kir. állami nőipariskola kiállítást rendezett növendékeinek munkáiból. A kiállítást Kossuth Ferenc kereskedelemügyi miniszter képviseletében Szterényi József államtitkár nyitotta meg. A megnyitáson megjelent a kereskedelemügyi minisztérium részéről Péterffy Lajos miniszteri tanácsos, Micseh Endre

osztálytanácsos, Gaál Jenő főrendiházi tag, továbbá Vigh Albert, Fekete Jakab főigazgató, Zulavski Andor igazgató. Szterényi József államtitkárt Nendtvich Gusztávné, az intézet igazgatónője és Emmerling Károly nyugalmazott miniszteri tanácsos, felügyelő bizottsági elnök üdvözölte. Az államtitkár a következő beszéddel nyitotta meg a kiállítást:

Végtelen sajnálatomra az, akinek a legnagyobb öröme telnék az intézet fejlődésében, a mi jóságos miniszterünk (Éljenzés.) ismét sorvasztó kór által van akadályozva abban, hogy a gyöngéd női kezek munkájában és az erélyes, szaktudással párosult vezetés eredményeiben önmaga gyönyörködjék. Így kettős szerepemben nekem jut az élvezet, hogy több évi megszakítás után ismét megtekinthettem az ország azon első női ipariskolájának a kiállítását, amely — megnyugvással állíthatjuk, minden kérkedés nélkül, az önérzet igazságával és a meggyőződés erejével — a műveltebb és iparilag fejlettebb nyugatnak bármely hasonló alkotásával bátran versenyezhet. (Élénk tetszét.) Ez a kiállítás egy korszakot zár le ezen hajlékban, amelyet néhány évtizeddel ezelőtt a magyar társadalom lelkesedése és áldozatkészsége emelt, amelyet azután az állam gondoskodó keze vett át, hogy tovább fejlessze és eljuttassa arra a pontra, amelyen immár szűk neki ez a hajlék, úgy, hogy új hajlékot építünk a magyar női munka számára, olyat, amelyben az a magas szaktudás, amely az intézet vezetőségében megnyilatkozik, jobban jut majd kifejezésre. Biztosíthatom önöket arról, hogy akárhogy fordúl a politika sorsa, bárhová állít bennünket a sors a jövőben, akár szolgálatban, akár szolgálaton kívül, mindenképen képviselni fogjuk ezen intézet fejlődésének érdekeit. (Lelkes éljenzés.) A kiállítást ezennel megnyitom.

Az ünnepi megnyitás után Szterényi államtitkár megtekintette a kiállítást, amely öt napon át gyönyörködtette a főváros közönségét. A nagy feltűnést keltő kiállításon együtt láttuk ismét mindazt, amit női kézimunkában a hímző- és varrótű, a hímző és varrógép szépet, izléseset, művészit és kitartó szorgalomról tanuskodót produkálni képes. Sőt mondhatjuk a legszebbet és legművészibbet láttuk itt mindezekből. Az intézet hírnevét. mely külföldön is annyi babért aratott nem emelhette ez a kiállitás, de tanulságul szolgálhatott az egész ország nőközönségének és tanulságul szolgálhatott a leányiskolák tanítónőinek s így hatása alig becsülhető meg eléggé. Tanulságos volt a kiállítás a magyar kereskedők és munkaadók szempontjából is, kik meggyőződtek ez alkalommal is arról, hogy hazai munkásnők alkalmazásával a legkényesebb izlésü megrendeléseknek is eleget tehetnek. A gyönyörű kiállítást Izabella és Auguszta főhercegnők is megtekintették, s meggyőződhettek arról, hogy az intézet igazgatónője, Nendtwichné Hoffmann Jolán s a tantestület buzgó és kitünő képzettségű tagjai az államtitkár elismerő szavaira, — melyhez örömest csatoljuk folyóiratunk elismerését is, — az intézet teljes mértékben rászolgált.

*

Gelléri Mór jubileuma. Gelléri Mórnak, az Országos Iparegyesület igazgatójának, a nőipar oktatás fejlesztése egyik megindítójának 40 éves

írói munkásságát ünnepelték nemrég Szegeden. Délelőtt 11 órakor kezdődött az ünnepség első része az ipartestület díszermében. Gelléri Mórt a szegedi iparosok nevében Pálffy Antal és Schvarz Rudolf üdvözölték. Az üdvözlés után díszalbumot és babérkoszorút nyujtottak át Gelléri Mórnak, aki előtt a többi között mintegy húsz magyarországi kereskedelmi és ipartestület küldöttsége tisztelgett. Gelléri Mór az üdvözleteket megható beszédben köszönte meg. Több mint száz üdvözlő sürgöny érkezett, köztük Kossuth Ferenc kereskedelmi minisztertől és Szterényi államtitkártól. Az előbbi tudatta Gellérivel, hogy a király a vaskoronarend III. osztályu érdemkeresztjével tüntette ki. Délután 4 órakor a városháza közgyűlési termében a Dugonics-Társaság ünnepelte díszgyűlésén Gelléri Mór jubileumát. Lázár György polgármester, a társaság elnöke vezette az ülést, amelyen Vass Géza és Pósa Lajos olvastak fel. Gelléri Mór «Egy ujságíró jegyzetei» címen tartott felolvasást, mely negyven esztendős írói munkásságának epizódjairól számol be. Gelléri Mórnak, lapunk régi barátjának s régebben tisztelt munkatársának ünnepléséhez mi is szívből csatlakozunk.

*

Békeünnepek. Május havában az ország számos vidéki városainak iskoláiban megtartották a békenapot, a fővárosi iskolákban pedig május 18-án széltében megünnepelték azt. A hozzánk beérkezett tudósítások azt mutatják, hogy a békemozgalom lassan-lassan mégis csak terjed. A tavaszi háborús hirek fenyegetése folytán egyszerre megszaporodtak a békebarátok. A Béke-Egyesület, mely a békeeszme terjesztésének és megkedveltetésének szolgálatában áll, mindent elkövet céljainak megvalósítására. A május első felében tartott közgyűlésén már szép eredménekyről számolhatott be s még szebb reményekkel tekinthet a következő egyleti év elé, mert oly szerencsés lehetett, hogy szélesköru szociális tevékenységéért országszerte tisztelt dr. Giesswein Sándort nyerhette meg elnökéül. Az a magasan szárnyaló szép beszéd, mellyel az új elnök székét elfoglalta, megnyerhetett minden szívet a békeeszmének. A «Békeegyesülettel» egy célra törekvő «M. N. Sz.» béke és választott bírósági szakosztálya május 20-án rendezett az Urániában békeünnepet. Az ünnepélyt az Egyetemi Énekkarok éneke vezette be, amelyek Beethoven Isten dicsősége című karénekét adták elő Hackl Lajos vezetése mellett. Ezután Ábrányi Emil olvasta fel Waterloo című költeményét. Utána Zipernowsky Károly ismertette a hágai békekonferenciák jelentőségét és eredményeit. Az egyetemi karok éneke után Rosenberg Auguszta tartott szabad előadást a békemozgalomról, ismertetve mindazokat az intézményeket, amelyek a békét előmozdítják. Érdekes előadását vetített képekkel kísérte. Az előadást követő tetszészaj elmultával Kordin Mariska énekelt és Heltai Olga szavalt. Mindkét előadót lelkesen megtapsolták. A szép ünnepet, amelynek rendezése körül Zipernowsky Károlyné szerzett kiváló érdemeket, az Egyetemi Énekkarok fejezte be.

*

A fák és madarak napja. A pozsonyi tanítóképző intézetben kedves ünnepség keretében tartották meg a közoktatásügyi miniszter által hivatalosan elrendelt «fák és madarak napját», példát mutatva a tanítójelölteknek arra, hogy hogyan kell egy ilyen ünnepet nemcsak tanúlságosan, hanem szívhez szólóan rendezni s azt teljesen az erkölcsi nevelés szolgálatába állítani. Az ünnep még Frigyes főherceg családjának érdeklődését is fölkeltette. A főhercegi udvar különben is figyelemmel szokta kísérni és elismerésével tünteti ki a pozsonyi tanítóképző intézet munkásságát; ez alkalommal azzal mutatta meg legmagasabb elismerését, hogy a főhercegi gyermekek, Albrecht főherceg és Alice főhercegnő megjelenésével emelte az ünnep fényét és jelentőségét. A kis fenségek kíséretében báró Ludvigsdorff Mária és gróf Pálffy János jelentek meg. Kívülök jelen volt Pozsony város társadalmi és tanügyi előkelősége teljes számmal s a sikerült délután rendezéseért nem győzték eléggé magasztalni Wollmann Elma igazgatónőt, az intézeti tanítónőket és növendékeket. A szép ünnep csakugyan rá is szolgált a magasztalásra. Az ünnepet a növendékek kitünő karénekkel nyitották meg, «Az erdőben» és «A fülemülékhez» címü dalokat kedvesen és precizen énekelvén. Ezután kedves jelenet következett, melyben egy negyedéves növendék, *Ambruszter Ella* a gyakorló iskolai növendékekkel az *erdőben* folytatott beszélgetéssel mutatta be, mint teheti a tanítónő élvezetessé és tanulságossá a szemléltetés céljából történő iskolai kirándulást. A nehéz feladatnak kitünő megoldása nagy elismerést szerzett a kis tanítónőnek és tanítványoknak, ép úgy mint a *Csarnovitzky Emilia* másodéves növendék kedves zongorajátéka, mely az alkalomhoz választva kedves bevezetésül szolgált az ünnep fénypontja, a «*Madármese*» előadásának. A «madármesét» *Strém Ilona* negyedéves növendék írta s Héderváry Ibolyka (szintén negyedéves növendék) kedves melodiákat komponált hozzá. A mesében előforduló tarka-barka madarakat a gyakorló iskola apró növendékei személyesítették, ugyanők mutatták be a madarak költözését, Zimmer Anna tánctanítónő által rendezett kedves, poétikus táncokkal. A mese egy kis fiú története, akit nagymama megint csínytevésen, fészekrabláson ér s kinek elmeséli egy vad fiú esetét az erdei szellemmel. A nagymama meséjét látjuk a színpadon, kedves madárbeszélgetésekben, dalokban, táncokban. A kedves mese méltó volna rá, hogy nevelői szolgálatát más iskolákban is megtegye, gyönyörűséget és tanulságot okozva.

*

Az Erzsébet Nőiskola ünnepe. Kedves ünnepség keretében ülte meg az Erzsébet Nőiskola igazgatójának, Lázárné Kasztner Jankának nevenapját, május 24-én. Az intézet polgári iskolai tanítóképző intézetének növendékei magas színvonalon álló hangversennyel lepték meg szeretett igazgatónőjüket, a felsőbb leányiskolai növendékek pedig egy bájos, poetikus gyermekdarabot adtak elő «Noe galambjai» címen, melyet az intézet költői lelkű tanítónője, Tordai Grail Erzsi írt ez alkalomra. «Noe galambjai» Grail Erzsi kedves iskolai színművei között is a legkedvesebb, méltó arra, hogy hódító körútját mielőbb megtegye a magyar leányiskolákban. A lélekemelő, szívet lelket

gyönyörködtető s így nagy nevelői hatásra számítható kis színdarab mielőbb meg fog jelenni s akkor ismételten felhívjuk majd rá olvasóink figyelmét. A kis növendékek kedves játéka sokban hozzájárult a darab sikeréhez; mely arra is nagyon alkalmas, hogy közbeszőtt táncaival az ifjú leánykák izlését, mozdulatait finomítsa. — Itt említjük meg, hogy az ünnepet követő napon a polg. tanítónőképző intézet növedékeinek egy része, tanáraik vezetésével iskolai tanulmányi kirándulásra indult a Tátrába. Egy heti körutazás után testben és lélekben felfrissülten tértek haza, hogy a vizsgálatok nagy feladata elé álljanak.

*

Milliós alapitvány közmívelődési és jótékony célokra. A Kiskunfélegyházán nemrég, 90 éves korában meghalt özvegy Kalmár Józsefné, született Fazekas Anna végrendeletében hatszázezer koronát hagyott különböző jótékony és kulturális célokra. A többi közt kétszázezer koronát hagyott arra, hogy ez összeg kamatából négy félegyházai ifjú a külföldön végezze tanulmányait; százezer koronát a kiskunfélegyházi tanítónőképző intézet kap. Kórházra negyvenezer koronát hagyott, a magyarországi tanítóknak ugyanannyit. Az özvegy, aki még életében tett alapítványaival együtt összesen körülbelül egy millió koronát áldozott jótékony célra, akként rendelkezett, hogy legutóbbi hagyományának kifizetése után még meglevő vagyonát Kiskunfélegyháza városa örökli. A városnak a pénzből könyvtárat és muzeumot kell létesíteni s a mi még esetleg marad, tetszése szerinti közművelődési és emberbaráti célokra fordíthatja.

*

A harmadik nemzetközi családi nevelési kongresszus magyarországi bizottsága junius 12-én dr. Gieszwein Sándor kanonok elnöklete alatt megalakult. Az 1910. augusztus végén tartandó kongresszusnak 5 osztálya lesz. I. Gyermektanulmányozás, II. Gyermeknevelés, III. Anormális gyermekek, IV. Különböző gyermekvédelmi tevékenység. V. Iratok. A kongresszus naplóját, (6—8 kötetben) megkaphatja mindenki, aki 10 korona lefizetése által a kongresszus tagja lesz. A tagsági díját a «Magyarországi Bizottság» titkári hivatalának kell beküldeni. (Budapest, Damjanich-utcza 44.)

*

Leányinternátusok felállítása a selyemgyárakban. *A M. N. Sz. ifjuságvédelmi szakosztálya* kebelében érdekes és tanulságos előadást tartott *Desewffy Emma*, ki a kérdést az Országos selyemtermelési Felügyelőség felkérésére Olaszországban tanulmányozta. Érdekes adatokkal mutatta ki, hogy a selyemtermeléssel és feldolgozással foglalkozó munkások — s különösen a munkáslányok — sorsát felkarolni gazdasági és társadalmi érdekeink egyaránt parancsolják. A selyem tenyésztése és feldolgozása hazánkban is milliókra menő keresetet nyujt a népnek s a hazai négy nagy selyemfonó gyárunk-

ban több ezer fiatal leány foglalkozik. Mivel a leányok 12—18—20 éves korukban állanak a gyárak szolgálatában s onnan cselédekül szegődnek vagy férjhez mennek fontos erkölcsi érdekek, követelik hogy elhelyezésükről, nevelésükről, eltartásukról esetleg társadalmi közreműködéssel — mindenesetre a gyárak anyagi áldozatának igénybevételével e leányok részére internátusokat létesítsenek. A tetszéssel fogadott előadás nyomán a jelenvoltak elhatározták, hogy a M. N. Sz. közgyűlésének figyelmét is fel fogják e nagyfontosságú kérdésre hívni.

*

A M. D. E. budapesti tanítónői szakosztálya április havi ülésében Sebestyénné Stetina Ilona, elnök megemlékezett azon, a felsőbb leányiskolák életében nagyfontosságú eseményről, hogy miniszteri biztossá gr. Apponyi Albert Révy Ferencet, a budapesti állami felsőbb leányiskola igazgatóját nevezte ki. Révy neve programmot jelent, a felsőbb leányiskolák irányításában s ezért kineveztetése különösen örvendetes. Hazánk e gyönyörű fejlettségű iskolái Révy irányítása szerint mindenek fölött vallásos, hazafias és házias, családias szellemben fognak fejlődni, mert Révy eddigi munkásságával beigazolta, hogy e nemes hármasság egyesítésében találja a leánynevelést a haza, a család s a nő boldogságára legcélravezetőbbnek. A szakosztály ezért örömét fejezi ki Révy kineveztetése fölött, őt ez alkalomból üdvözli, s az elnököt kéri fel az üdvözlés tolmácsolására.

Fuchszné Eitner Milla szabad előadása, következett, ki a nevelőnők érdekében emelte fel szavát, megállapítván, hogy képzésük és sorsuk biztosítása tekintetében sok a tennivaló. A szakosztály az előadás hatása alatt elhatározta, hogy újból bizottságot szervez a szakosztály kebelében, mely a kérdést napirenden tartsa és megoldásra segítse. A bizottsáe elnökéül Geőcze Sarolt kérik fel, tagjaiul Berta Ilonát, Horváth Jankát, az előadót s más tagokat jelöltek, kifejezve, hogy a bizottság kiegészítheti magát újabb tagokkal. Többek hozzászólása után határozták, hogy addig is, mig a bizottság megkezdhetné munkásságát, a M. D. E. a M. N. Sz.-hez fordul, hogy a nevelőnők nyugdíjának állami rendezését a kultuszminiszternél kérelmezze. Ugyancsak a M. N. Sz. útján fordul az egyesület a kultuszminiszterhez a leányok latin nyelvi oktatása tárgyában. Ebben a kérdésben az egyesület már a mult évben állást foglalt Incze József és Thott Rezső tanárok előadásai alapján, melyekhez Hegedüs István, Révy Ferenc, Miklós Elemér, Berecz Sándor s mások szóllottak hozzá. Most Kiss Aladár elevenítette fel a kérdést, kinek előadását az elnök a következőkben terjesztette vázlatosan elő:

1. A modern irodalmak rohamos kifejlődése, az élő nyelvek gyakorlati szüksége nem involválja a holt római nyelvnek és irodalomnak mellőzését, sem ezek háttérbe szorítását. 2. Miért tanítjuk a latin nyelvet és irodalmat? 3. Miért nem mellőzhető ez a leányok középiskolai oktatásában sem? 4. A latin nyelv tanítása fiúközépiskoláinkban a reáfordított 8 év dacára eminens eredményt nem mutat. Nem volna-e elérhető ugyanez az eredmény kevesebb év alatt? 5. A leányok 4 évi munkásságának eredménye, összehason-

lítva a fiúiskolákban felmutatott eredménnyel. 6. A leánygimnáziumokban a 4 felső osztályban elért eredmény teljesen elégséges. 7. A tanításban követendő analytikus és praktikus módszer. A kultuszminiszteriám által ajánlott Dent: First Latin Book használhatósága a leánygimnáziumban. 8. A memorandum kérdése a leányok 4 évi latin nyelvi oktatásról.

A szakosztály megállapítja, hogy a dr. Kiss Aladár memorandumában foglaltakkal már előbb hozott határozatai szerint is teljesen egyetért, s a leányok latin nyelvi oktatásának az V-ik osztályba való kezdése mellett a M. N. Sz. támogatásával mozgalmat indít. Az ülés végső pontja Rosenberg Auguszta becses és tanulságos szabad előadása volt a *békemozgalomról*. Előadása a tanítónőknek szólt szép példát adva benne a békenap megünneplésének módjára. A jelenvoltak a szép előadás után percekig lelkesen ünnepelték Rosenberg Augusztát, kinek úgy mint a többi előadóknak az elnök mondott a szakosztály nevében köszönetet.

*

A M. D. E. márciusi közgyűlésében tisztújítás volt, melyben a régi tisztikart egyhangú lelkesedéssel választották meg új a. A tisztikar új tagja lett az egyesület ügyésze *dr. Zsigmondy Jenő*, a választmány új tagjai: *Fränkel Ferencné, Hellebronth Jánosné, Hosszú Franciska, Jankovich Kálmánné, Kenedi Gézáné, Perczelné Kozma Flóra, Peregriny Jánosné, Rosenberg Auguszta, Ruffy Pálné, Schafarzik Ferencné, Tabódy Erzsébet, Thoma Teréz; gróf Festetics Géza, Miklós Elemér, Mosdóssy Imre, Petri Mór.* Vidéki új tagok: *Barkáts Mária, Csik Mária, Watzesch Gizella.*

A Margitszigeten rendzeett kézimunka-tombolajáték a rossz idő dacára 800 koronát jövedelmezett, az Urániában rendezett énekes előadás 985 koronát jövedelmezett az egyesület részére. A fővárosi segélyből fenntartott ingyenes helyet Eichner Teréz fővárosi zenetanítónő nyerte el. Mária Dorothea kir. hercegnő Ő Fensége sürgönyben tudatta, hogy az egyesület évi jelentését érdekkel olvasta.

A margitszigeti jótékonycélú tombola játékára a következő iskolák küldtek kézimunkát, amelyek között nagyon sok értékes, sőt művészi kivitelű darab is volt. Az egyesület őszinte és igaz hálával köszöni ez iskoláknak a lelkes pártfogást és áldozatkészséget. A kaposvári polg. leányiskola 2 drbot, a brassói polg. leányiskola 2 drbot, a somorjai polg. l. isk. 8 drbot, a beregszászi polg. l. isk. 1 drbot, budapesti Kartács-u. polg. l. isk. 2 drbot, az ungvári polg. l. isk. 6 drbot, a losonczi polg. l. isk. 1 drbot, a budapesti Szegényháztéri óvónőképző 13 drbot, a szabadkai áll. tanítónőképző 52 drbot, a belényesi polg. l. isk. tanítónői 2 drbot, a fiumei polg. l. isk. 1 drbot, a fogarasi polg. l. isk. 64 drbot, a nagykárolyi polg. l. isk. 21 drbot, a szászvárosi polg. l. isk. 18 drbot, a szombathelyi polg. l. isk. 64 drbot, névtelen isk. 7 drbot, a budapesti IV. ker. polg. l. isk. 43 drbot, a lőcsei felső l. isk. 15 drbot, a tordai polg. l. isk. 5 drbot, az eperjesi áll. tanítónőképző 18 drbot, a budapesti V. ker. polg. l. isk. 10 drbot, a nagyszőllősi polg. l. isk. 1 drbot, a budapesti VII. ker. Peterdy-u. polg. l. isk. 27 drbot, a debreczeni ipariskola 7 drbot, az

Erzsébet Nőiskola növendékei 34 drbot, a budapesti VI. ker. áll. fels. l. isk. 118 drbot, a mezőtúri áll. fels. l. isk. 15 drbot, a budapesti IV. ker. községi fels. l. isk. 9 drbot, a körmendi polg l. isk. 1 drbot, a pozsonyi áll. tanítónőképző 27 drbot, a budapesti VI. ker. Felsőerdősori polg. leányisk. 150 drbot, a budapesti orsz. gazdasági nőnevelő intézet 8 drbot.

Ezenkívül adtak a következők: Nemecskay Irma 2 drbot, Király Emma 2 drbot, Lázárné K. Janka 3 drbot, Környei Irma 1 drbot, Morász Gézáné 2 drbot, Veresné Sz. Erzsébet 4 drbot, Hartinger Klára 3 drbot, Hosszú Fáni 3 drbot, Härting Gusztávné 1 drbot, Blahunka Kálmánné 1 drbot, Lieszkovszky Irma 1 drbot, M. Sebestyén Ilona 5 drbot, Tóth Irma 2 drbot, Kremnitzky Magdolna 2 drbot, Borszéky Sománé 1 drbot, Saféry Irma 4 drbot, dr. Schmidt Mária 3 drbot, Csurda Andorné 1 drbot, Tamássyné G. Anna 1 drbot, Berta Ilona 1 drbot, Meskó Leona 1 drbot, Bock Ida 2 drbot, Csemez tanár 1 drbot, Odor Emilia és nővérei 16 drbot, Herich Károlyné 1 drbot, özv. Hellebront Jánosné 1 drbot, Rettkesné Stetina Róza 13 darabot. Az egyesület ez úton is hálás köszönetét fejezi ki a szíves adományokért.

*

A Mária-Dorothea-Egyesület fürdőkedvezményei 1909-re.

1. *Zajzon*-fürdőben fél zene és gyógydíj.

2. *Gyertyánligeten* 2 tag részére a lakás, ásványfürdők, hidegvízintézeti árakból, gyógy- és zenedíjakból 50% az egész idényben.

3. *Előpatakon* május 15-től julius 1-ig és augusztus 20-tól szeptember végeig a gyógy- és zenedíj fele, a lakás árából 50%.

4. *Zálnokon* az egész idényben a fürdő- és szobadíjakból 25%.

5. *Csorba-tón* az egész idényben a szoba, fürdő- és penzióárakból 15% engedmény.

6. *Ovári-fürdőben* (vasas) Szatmár mellett, több tagnak, a szoba és fürdőárakból 30%.

7. *Stoósz-fürdőben* az egész idényben a lakás és fürdőknél 20% kedvezmény több tagnak.

8. *Balatonfüreden* 2 tagnak, ha az apátsági vendégházakban laknak, junius 15-től augusztus 20-ig ingyenes fürdőket és a szobaárakból 30%, május 15-től junius 15-ig és aug. 20-tól szept. 15-ig ingyenes fürdőket és a szobaárból 50%-ot.

9. *Feketehegy*-fürdőben május 1-től junius 30-ig és aug. 20-tól szept. 30-ig ingyenes lakás, a gyógydíj elengedése és a fürdők árából 50%. A főidényben a gyógydíj elengedése.

10. *Rajecz-fürdőben* az elő- és utóidényben az I. oszt. tükörfürdők és a lakások árából 50%, az étkezésnél 10% kedvezmény. A főidényben junius 30-tól aug. 20-ig, az I. oszt. tükörfürdőnél 50%, a lakásból 15% és az étkezésből 10% engedmény.

11. *Tarcsán* az egyesület tagjai a gyógyfürdők árából, továbbá a gyógy- és zenedíjból 25% engedményt kapnak.

12. *Csizi* jód-brom forrásfürdőben az elő és utóidényben (aug. 15 előtt) a gyógyhely-illeték és a fürdők árából 50% engedmény.

13. *Balf* kénes iszapfürdőben az egész idényben a fürdők árából és a gyógydíjból is 50%.

14. *Pöstyén*-fürdőben az egyesület négy tagja kap a kád- és medencefürdők árából 25% kedvezményt.

15. *Marosujvár* több tag részére 30 drb. egyszerre váltandó bérletjegy 18 korona helyett 11 korona.

16. *Kőszegen* a dr. Dreiszker-féle vízgyógyintézetben a bentlakóknak 15%, bejáró betegeknek 10% kedvezmény.

17. *Bártfa*-fürdőben az igazgatósági épület és villákban az elő- és utóidényben, azaz junius 20-ig és aug. 1-től 30% engedmény.

18. *Lipik*-fürdőben az egész idényben a fürdők, gyógy- és zenedíjból 50% kedvezmény; az elő- és utóidényben a lakás árából is jelentékeny kedvezmény.

19. *Stubnya*-fürdőben egy tagnak augusztus hóban 4 hétre ingyen fürdő és lakás, több tagnak aug. 1-től szept. 15-ig ingyen fürdő.

20. *Szobránczon* az egyesület két tagja az egész idényben a lakás árából 50%-ot, ingyen fürdőt és idénydíjmentességet.

*

Egy tanítónő társadalmi munkája. Kismartonból elismerő sorokat kaptunk Kelemen Gizella tanítónő fáradhatatlan lelkes működéséről. Nemcsak az iskolában szolgálja odaadással a tanügyet s működésével elévülhetetlen érdemeket szerzett a magyarosodás terén, hanem a társadalmi tevékenységből is odaadó buzgósággal kiveszi részét. Április 30-án a színészek javára rendezett kabarén tartott szellemes, gyönyörködtető felolvasást. Május 1-én és 2-án a gyermeknapot rendezte, melynek keretében az iskolás gyermekekkel változatos műsorú előadást tartott. Az est fényesen sikerült s a két gyermeknap közel 600 koronát jövedelmezett. Május 6-án pedig Kelemen Gizella a tanítógyűlésen tartott előadást a tanító kötelességéről az iskolán kívül, példákban mutatva be a tanító társadalmi tevékenységének különböző tereit. Azt hisszük, az előadás legalkalmasabb szemléltetése éppen Kelemen Gizella tanítónő működése volna, aki minden téren önfeláldozó készséggel veszi ki részét, ahol a társadalomnak és a magyarosodásnak használhat.

*

Az Amizoni alapítványi nőnevelő intézet első évi záró ünnepélye jún. 15-én foly le az *Amerikai út 19. sz.* alatt levő bérelt helyiségben, melynek különben sem nagy termei alig-alig tudták befogadni az érdeklődő közönséget. Az intézet különleges gazdasági oktatási céljainak megfelelő kiállítással kapcsolatos ünnepség épen folyóiratunk lezárásának idejében folyt le, azért csak röviden emlékezhetünk meg arról, noha úgy azért, mivel leánynevelésünk fejlődésében új irány kialakulását jelenti, mint a felmutatott igazán szép eredményeért megérdemelné a bővebb méltatást. A növendékek gyakorlati ismeretei, valamint rajz, kézimunka, kertészeti és főzései termékeiből bemutatott kiállításuk teljes mértékben meghódították a jelenvoltakat, kik elhalmozták az intézet lelkes igazgatóját özv. *Végess Sándornét* és az intézet tanári testületét elismerésük nyilvánításával. A növendékek szíves búcsúja az igazgatónőtől, valóságos ovácio számba ment; szónokuk az egyik poetikus lelkű növendék, dr. Tóth Jolán beszédjéből láttuk, hogy megértették és elismerték a kimívelésére fordított gondot és szeretetet. «Engedjék meg, mélyen tisztelt

igazgatónő és tanári kar, hogy meleg szívvel köszönetet mondjak azért a jóindulatért, azért a buzgó fáradozásért, amellyel a leforgott iskolaévben a mi töretlen útunknak a nehézségeit legyőzni segítettek. Ma elértünk ennek az útnak az első állomásához, s ha a nagytömegből némelyek talán kicsinylő mosollyal fogadják a mi munkákat, meg van az a vígasztalásunk, hogy nem értettek meg bennünket, s ha koszorútlan állunk is, meg van az a büszkeségünk, hogy új csapáson haladtunk. — Igen új csapáson haladtunk, s kívánjuk, hogy a magyar asszonyok ezrei kövessenek bennünket, mert ez a szegény, nagybeteg, omladozó Magyarország csak a gyengéd és energikus és mindenekfölött becsületes asszonykezek odaadó ápolgatása és kitartó munkája nyomán gyógyulhat meg és virágozhatik fel újra. Mélyen tisztelt igazgatónőnk, fogadja külön is a mi hálánkat azért, hogy nekünk a boldogulásnak és boldogításnak az ösvényét megmutatta s ha ezen első év eredménye talán nem is megfelelője annak az aranytermésnek, melyről szárnyaló ambiciója álmodott: a kezdeményezők dicsőségét, az úttörők glóriáját homlokáról soha senki le nem törölheti. S ti kedves társaim, akik együtt munkálkodtatok velem egy jobb jövőért, törekedjetek a kitűzött cél felé s tartsátok meg egymást továbbra is abban a szeretetben, mely lehetővé tette, hogy itt ezen a kis helyen, annyi különböző hajlamú és képességű, annyi különböző világfelfogással bíró tanítvány oly testvéri egyességben éljen egymás mellett. Mert itt ebben az épületben bizony kissé szűk volt a világ, de meg volt az az előnye, hogy mindig közel kellett lennünk egymáshoz, így jobban megéreztük egymás szívének dobbanását, s mélyen tisztelt igazgatónőnk anyai szeme féltő gonddal vigyázhatta minden lépésteket.» A hála és köszönet ismételt nyilvánítása után a jelenvolt közönség nagy része megtekintette az *Amerikai út 32. sz.* alatt épülőfélben levő intézetet s abban a reményben távozott, hogy az új helyiségben céljának és fontosságának megfelelőleg fog fejlődni a kezdet nehézségeit akkorra már leküzdött «Amizoni» intézet.

*

Halálozások. A nagyenyedi polgári leányiskola gyászjelentéséből olvassuk, hogy az intézet kiváló szellemű derék igazgatónője, tápiószentmártoni *Dömök Erzsébet*, ki mint polg. iskolai tanítónő 29 évig működött s ebből 16 évet a nagyenyedi polgári leányiskola igazgató állásában töltött, élete 49-ik évében május hó 2-án jobblétre szenderült. A közszeretetben és tiszteletben álló igazgatónőt a város közönsége nagy részvét mellett kísérte sírjába, s volt tanítványai és kartársai «hálával és szeretettel őrzik nemes lelkének áldott emlékét.

Gyászlap jelenti *Borsy Ilmának* berettyóújfalusi elemi iskolai tanítónőnek halálát is. Borsy Ilma, ki a műveltségre törekvő, munkás, derék tanítónő mintaképe volt, folyóiratunkat is fel-felkereste soraival. Legutóbb a pozsonyi tanítónői tanfolyamról referált.

A «Tanítónők Otthona» egyik kedves, szeretett tagját, *Anisits Izabellát* temette el nagy bánattal május 17-én. Anisits Izabella néhány év előtt 10.000 korona alapítványt fizetett be az egyesületbe, mely nevét az Otthonban megörökíti.

Legyen áldott a kitünő magyar tanítónők emlékezete!

IRODALOM.

BERKELEY. Fordította, életrajzzal és jegyzetekkel ellátta *dr. Dienes Valéria.* A «Filozofiai Írók Tárá»-nak XXI. kötete. Budapest, 1909. Franklin-Társulat. 234 l. Ára 4 K 40 fillér.

Az *Alexander Bernát* és *Bánóczi József* szerkesztésében megjelenő «Filozófiai Írók Tárá»-nak mindenik kötetét őszinte örömmel üdvözöltük, mert mindenik közelebb vitt bennünket azon vágyunk teljesüléséhez, hogy filozófusaink az emberiség nagy gondolkodóinak eszméit édes anyanyelvünkön újragondolják, újrateremtsék s ezen eszméknek a honi talajban való meggyökereztetése által azoknak, a magyar elmékben való továbbfejlesztését biztosítsák. Többször kifejtettük, hogy a magyar gondolkodás megerősödését és megtermékenyülését reméljük a kiváló filozófiai munkák átültetésétől, mert a gondolat idegen köntösben, bár mennyire átértsük és élvezzük is, idegen marad lelkünktől, de ha anyanyelvünkön szól hozzánk belesímul, beletapad abba s alkotásra képes elemévé válik gondolkodásunknak. A *Berkeley* kötet megjelenését azonban nemcsak ezért fogadtuk szívesen, s nem is csak azért, mert e kötetben épen Berkeley szól hozzánk, kinek szavaiban annyi — azóta általánosan elismert — helyesebben kifejlesztett *igazság* csíráját látjuk s aki Hume és ezáltal Kant gondolatainak kialakulására talán minden kortársánál jobban hatott. Örömünk azért kétszeres, mert a mű átültetésére épen egy magyar *asszony* vállalkozott, s mert vállaikozásának sikerét a neves szerkesztők a mű megjelentetésével ismerték el. *Dienesné Geiger Valéria*, gyönyörűen oldotta meg feladatát, egyszerűen, világosan, magyarosan fordít, [alig is találunk művében más magyartalanságot, minthogy Dienes Valériának írja magát] és világosan, finoman, érdekesen fejteget. Berkeley életrajzának megírásában és az értekezés fejtegetésében Alexander tanítványának látszik; megmutatja a mélységeket, de nem szédít bele; csak a legszükségesebbel segíti az olvasót a mű megértésében, de valóban rásegíti a megértésre s az oktató szándék nála sohasem lép előtérbe, sohasem teszi írását lapossá, unalmassá. Hogy ez alkalommal azonban nem Berkeley művével, hanem inkább a fordítóval foglalkozunk, olvasóink meg fogják érteni és meg fogják nekünk bocsátani. Berkeley a XVIII. század első felének [1685—1752] ma már általánosan ismert és elismert gondolkodója, kinek gondolatai a XIX. században termették igazi gyümölcseiket a pszichologiai gondolkodás kialakulásában. Az a «*három párbeszéd*» s a «*látásnak egy új elméletéről*» szóló *érte-*

kezés, melyet Dienesné a kötetben bemutat, az *anyag* tagadásának legkövetkezetesebb vitairata, melyet teljes egészében kell olvasnunk, hogy logikai élességében és stíljének erejében gyönyörködhessünk. E részben tehát magára a műre kell olvasóinkat utalnunk. Dienesnéről azonban tartozunk ez alkalommal legalább annyit elmondani, hogy a «*Valóságelméletek*» című kis doktori értekezése, melyet e helyütt négy év előtt olvasóinknak bemutattunk, már régebben a filozófiai írók sorába emelte. Hogy azóta folyton fejlődött, azt nemcsak az ellőttünk álló kötet bizonyítja, hanem az a teljesen önálló, a logarithmikus sorokról szóló mathematikai dolgozata is, melyet Émile Picard, a ma élő legnagyobb francia mathematikusok egyike mutatott be a párisi akadémiában, s melynek kivonatát is közölte a párisi akadémia «*Comptes rendu*» című értesítőjében, melynek jelentőségét, az egész tudományos világ elismeri. Dienesné most állami ösztöndíjjal folytatja mathematikai tanulmányait Párisban, s az a körülmény, hogy munkásságát a francia tud. akadémia is figyelmére méltatta, igazolja azt a kitüntetést, melyben őt *nő létére* a magyar állam az ösztöndíj odaitélésével részesítette. Dienesné értékes dolgozatát nemrégen Rados Gusztáv műegyetemi tanár a magyar tudományos akadémiának is bemutatta. Ezzel a kitüntető ténnyel az az állításunk nyert beigazolást, hogy a *nőnek elismerésre méltó munkát kell végeznie,* s az elismerés el nem marad; míg az általános elismerés *követelése* ellenszenves érzelmeket kelt a dolgozó nőkkel szemben. Hisszük, hogy *Dienesné* munkássága, még sokszor fogja bennünk ezt a jóleső érzést felébreszteni, s fokozódó tudományos munkásságának elismeréséhez annál örömestebb fűzünk folyóiratunk részéről is egy babérlevelet, mert Dienesné tudományos fejlődését régtől fogva előreláttuk és reméllettük. *S. J.*

*

Kant Prolegomenái minden leendő metafizikához, mely tudományként fog szerepelhetni. Fordította és bevezetéssel ellátta *Alexander* Bernát. Második javított és bővített kiadás.

A *Magyar Tudományos Akadémia* támogatásával, *Alexander* Bernát és *Bánóczi* József szerkesztésében megjelenő *Filozófiai Írók Tára* VIII. füzete gyanánt immár *második kiadásban* jelenik meg *Kant Prolegomenái Alexander* Bernát fordításában. E kis mű, mely tudvalevőleg 1783-ban, két évvel Kant főműve, a «Tiszta ész kritikája» után jelent meg, már csak azért is kiváló fontosságú Kant gondolatainak megértésére, mert — a königsbergi bölcs saját nyilatkozatai szerint is — a Prolegomenák «előkészítő gyakorlatok» a főműhöz, melynek szinte alaprajzát, tervét teszik, sőt rövidebben és áttekinthetőbben előadják a «Tiszta ész kritikájá»-nak egész tartalmát. *Alexander,* aki a fordítás nehéz, de nagybecsű munkáját végezte, az új kiadásnál munkáját gondosan csiszolta s a bevezetésben feldolgozta az azóta eszközölt kutatások anyagát is. A *Franklin-Társulat* kiadásában megjelent remekmű ára 2 kor. 80 fill.

*

Petőfi-dalok miniatür kiadása. A *Petőfi-ház* felavatása alkalmából amatőröknek, könyvbarátoknak, a művészet gourmetjeinek igazi kis bijou-t adott ki a *Franklin-Társulat*. *Endrődi* Sándor ugyanis *Dalaim* cím alatt hat csoportra osztva összeválogatta a költőnek azokat a verseit, melyekről Petőfi maga zengte, hogy: «holdsugári ábrándos lelkének»; «pillangói könnyelmű lelkének»; «vadrózsái szerelmes lelkének»; «szivárványi mámoros lelkének»; «fellegei bánatos lelkének» és «villámlási haragos lelkének». A kis kötet művészi külső kiállítása is ehhez a beosztáshoz igazodik. Bevezetésül közli a «Dalaim» eredeti kéziratának kicsinyített mását s fejlécekül is minden csoporthoz a refrain autogrammjának megfelelő sort adja. A szines könyvdíszek mind magyar népművészeti motivumokból, régi magyar himzésekből kerültek typográfiai alkalmazásra; a finom chamoisiszínű papir is magyar gyártmány, valamint a fénytelen simítatlan bőrkötés (dead buffleather) is, mely diszkrét egyszerűségével a legnemesebb angol munkákkal is kiállja a versenyt. Külön e célra öntött betűk, melyeknek sajátossága, hogy a kettős betűk egybeöntvék, emelik a miniatür typografiai érdekességét, mely a maga előkelő, változatos izlésével és zsebben hordozható alakjával valódi bibliájául kinálkozik Petőfi költészete imádóinak: az egész magyar közönségnek. A tokkal ellátott, aranyozott sarkdísszel ékes kötetcske ára 4 korona.

*

A Kisfaludy-Társaság évlapjai új folyamának negyvenkettedik kötete jelent most meg, az 1907—1908-ik évről, a szokott gazdag tartalommal. Az LXII. ünnepélyes közgyűlés beszédei közül különös figyelemre tarthatnak számot *Beöthy* Zsolt elnöki megnyitója és Vörösmarty Mihály emlékezete, továbbá *Berzeviczy* Albert emlékbeszéde *Pulszky* Ferencről, a felolvasások közül pedig *Radó* Antal «Carduzzi emléke», *Kozma* Andor költeménye és *Baros* Gyula irodalmi tannlmánya. *Herczeg* Ferenc, *Ábrányi* Emil és *Jakab* Ödön szépirodalmi közleményein kívül a hivatalos jelentések és pályázati birálatok töltik még meg az érdekes évkönyv lapjait, mely szokott vászonkötéses alakjában a *Franklin-Társulatnál* jelent meg. Ára 2.60 korona.

*

«Marx és Mérei» tudományos műszerek gyárának most jelent meg 5-ik számú árjegyzéke vetítőgépekről, kinematográfokról, fotográfiai gépekről és vetítésre szolgáló diapositivekről. A gyönyörűen kiállított árjegyzéket, — amely a magyar nyomdaipar kiválóságát bizonyítja, — érdeklődőknek szívesen küldi meg a gyár vezetősége, melynek előzékenységéről s az általuk forgalomba hozott műszerek versenyképességéről több alkalommal módunkban volt meggyőződést szerezni.